

Plan Rozwoju Ekonomii Społecznej na Mazowszu na lata 2021–2030

Warszawa, 2021

SPIS TREŚCI

Skróty	3
I. Wprowadzenie.....	4
1. Procedura tworzenia Planu	5
2. Definicja ekonomii społecznej	5
3. Adresaci	6
4. Misja i wizja	6
II. Uwarunkowania prawne i dokumenty strategiczne	8
1. Uwarunkowania prawne	8
2. Dokumenty strategiczne	9
III. Stan ekonomii społecznej na Mazowszu	12
1. Diagnoza	12
2. Analiza SWOT	33
3. Drzewo problemów”	34
4. Kierunki rozwoju sektora ES	37
IV. Cele	42
1. Cel główny	42
2. Cele szczegółowe wraz z kierunkiem interwencji	42
V. System realizacji	43
1. Działania, rezultaty i wskaźniki	43
2. Harmonogram, realizatorzy i źródła finansowania.....	50
VI. Monitoring i ewaluacja.....	55
VII. Podsumowanie	57
VIII. Spis tabel i wykresów	59

SKRÓTY

- **CIS** – centrum integracji społecznej
- **ES** – ekonomia społeczna
- **GUS** – Główny Urząd Statystyczny
- **IRP** – instytucja rynku pracy
- **JOPS** – jednostki organizacyjne pomocy społecznej
- **JST** – jednostka samorządu terytorialnego
- **KIS** – klub integracji społecznej
- **KPRES** – Krajowy Program Rozwoju Ekonomii Społecznej do 2023 roku. Ekonomia Solidarności Społecznej
- **MCPS** – Mazowieckie Centrum Polityki Społecznej
- **MKRES** – Mazowiecki Komitet Rozwoju Ekonomii Społecznej
- **NGO** – organizacje pozarządowe
- **OPS** – ośrodek pomocy społecznej
- **OWES** – ośrodek wsparcia ekonomii społecznej
- **PCPR** – powiatowe centrum pomocy rodzinie
- **PES** – podmiot ekonomii społecznej
- **PFRON** – Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych
- **Plan** – Plan Rozwoju Ekonomii Społecznej na Mazowszu na lata 2021–2030
- **PS** – przedsiębiorstwo społeczne
- **PUP** – powiatowy urząd pracy
- **ROPS** – regionalny ośrodek polityki społecznej
- **RPO WM** – Regionalny Program Operacyjny Województwa Mazowieckiego na lata 2014–2020
- **Sp. i. i n.** – spółdzielnia inwalidów i niewidomych
- **Sp. pracy** – spółdzielnia pracy
- **Sp. socj.** – spółdzielnia socjalna
- **TISE** – Towarzystwo Inwestycji Społeczno-Ekonomicznych
- **UE** – Unia Europejska
- **UP** – urzędy pracy, łącznie PUP i WUP
- **WTZ** – warsztat terapii zajęciowej
- **WUP** – Wojewódzki Urząd Pracy w Warszawie
- **Wytyczne** – „Wytyczne w zakresie realizacji przedsięwzięć w obszarze włączenia społecznego i zwalczania ubóstwa z wykorzystaniem środków Europejskiego Funduszu Społecznego i Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego na lata 2014-2020”
- **ZAZ** – zakład aktywności zawodowej
- **Zespół ds. Planu** – Zespół ds. opracowania Planu Rozwoju Ekonomii Społecznej na Mazowszu na lata 2021–2030
- **ZPCh** – zakład pracy chronionej

I. WPROWADZENIE

Plan Rozwoju Ekonomii Społecznej na Mazowszu na lata 2021–2030 (Plan) jest programem wojewódzkim w zakresie ekonomii społecznej (ES). Wzmocnienie roli tego sektora w rozwoju społeczno-gospodarczym regionu jest wyzwaniem, a zarazem szansą dla województwa o tak dużym kapitale ludzkim, społecznym i ekonomicznym. Samorząd Województwa Mazowieckiego do 2030 roku, jako kreator regionalnych polityk publicznych odpowiedzialny za ich wdrażanie, ma zasadniczy wpływ na rozwój ES.

Plan jest dokumentem strategicznym i zarazem wykonawczym. Określono w nim szczegółowo cele rozwoju ES w województwie, zaproponowano działania oraz oczekiwane rezultaty i wskaźniki. Plan ma być zgodny ze Strategią Rozwoju Województwa Mazowieckiego do 2030 roku. Innowacyjne Mazowsze¹, nowopowstającą Strategią Polityki Społecznej Województwa Mazowieckiego na lata 2021–2030 oraz założeniami programowymi funduszy Unii Europejskiej na lata 2021–2027.

Mazowieckie Centrum Polityki Społecznej (MCPS) prowadzi bieżący monitoring realizacji celów i działań określonych w tym dokumencie. Współpracuje w tym zakresie z Mazowieckim Komitetem Rozwoju Ekonomii Społecznej (MKRES), który jest organem wspierającym oraz doradczo-konsultacyjnym dla Samorządu Województwa Mazowieckiego w zakresie rozwoju ES. Sprawozdanie roczne z monitoringu wdrażania Planu jest przedstawiane władzom województwa.

Plan składa się z siedmiu rozdziałów podzielonych na podrozdziały.

Pierwszy z nich zawiera informacje wstępne, takie jak definicja ES, opis procedury tworzenia Planu, jego adresatów oraz misję, a także wizję ES do roku 2030.

W rozdziale drugim przedstawiono akty prawa krajowego, dokumenty rządowe i strategię oraz inne dokumenty samorządowe, które stanowią ramy prawne i tworzą podstawy programowe dla Planu.

Trzeci dział jest poświęcony charakterystyce mazowieckiej ES, w szczególności najważniejszych podmiotów tworzących ten sektor. Zaczyna się od prezentacji diagnozy, na podstawie której przygotowano analizę SWOT oraz powiązania problemów z ich przyczynami i skutkami (drzewo problemów). Na tej podstawie określono wyzwania, jakie stoją przed ES na Mazowszu oraz kierunki dalszego jej rozwoju. Ponadto zostały opisane wybrane obszary, tj. usługi użyteczności publicznej, zadania publiczne wspierające rozwój lokalny, gospodarka obiegu zamkniętego, a także założenia dotyczące sytuacji kryzysowych, m. in. związane z epidemią koronawirusa.

W kolejnym rozdziale sformułowano cel główny Planu oraz jego cele szczegółowe wraz z kierunkami interwencji na rzecz rozwoju ES.

Rozdział piąty dotyczy systemu realizacji Planu – zawiera działania, do których zostały przyporządkowane podmioty odpowiedzialne za ich wykonanie oraz harmonogram realizacji zaproponowanych działań wraz ze wskazaniem źródła ich finansowania. Jest to część wykonawcza Planu, w której zostały opisane konkretne rozwiązania wspierające mazowiecką ES.

W szóstym rozdziale znajduje się charakterystyka systemu monitorowania realizacji Planu oraz podstawowe założenia ewaluacji. Regularny monitoring oraz śródkresowa

¹ Dokument jest w trakcie aktualizacji, zgodnie z informacjami z września 2020 r.

ewaluacja będą podstawą do weryfikacji poszczególnych rozwiązań i podjęcia decyzji o ewentualnej aktualizacji Planu.

Plan kończy się podsumowaniem oraz podziękowaniami dla osób i podmiotów zaangażowanych w jego opracowanie.

1. Procedura tworzenia Planu

Plan Rozwoju Ekonomii Społecznej na Mazowszu na lata 2021–2030 jest kontynuacją dokumentu strategicznego z lat 2013–2020. Prace nad nowym Planem rozpoczęły się w 2019 r. i były prowadzone w oparciu o model partycypacyjny, opisany w publikacji pt. „Model tworzenia regionalnych programów rozwoju ekonomii społecznej”². Punktem wyjścia do tworzenia założeń i koncepcji Planu była analiza materiałów z monitoringu poprzedniego Planu Rozwoju Ekonomii Społecznej na Mazowszu za lata 2014–2019, badań zleconych przez MCPS³ oraz wybranych publikacji, które zostały opracowane w ramach projektu „Spójna Integracja Regionalna Ekonomii Społecznej”⁴, którego liderem był Ogólnopolski Związek Rewizyjny Spółdzielni Socjalnych.

W prace nad Planem zaangażowany był Mazowiecki Komitet Rozwoju Ekonomii Społecznej, w skład którego wchodzi przedstawiciele samorządu województwa, wojewody, samorządu lokalnego, sektora ES i sektora biznesu⁵. Komitet powołał zespół ds. opracowania „Planu Rozwoju Ekonomii Społecznej na Mazowszu na lata 2021–2030”, złożony z przedstawicieli podmiotów ekonomii społecznej (PES), jednostek organizacyjnych pomocy społecznej (JOPS) oraz jednostek samorządu terytorialnego (JST). W pracach uczestniczyli również eksperci projektu „Spójna Integracja Regionalna Ekonomii Społecznej” – edycja pierwsza i druga. Zespół pracował warsztatowo, na kolejnych spotkaniach opracowano wizję, cele, działania wraz ze wskaźnikami oraz system realizacji Planu.

Gotowy dokument poddany został konsultacjom społecznym. Zgłoszone uwagi zostały przeanalizowane oraz uwzględnione w Planie.

2. Definicja ekonomii społecznej

Definicje ES i podmiotów ES są zawarte w „Krajowym Programie Rozwoju Ekonomii Społecznej do 2023 roku. Ekonomia solidarności społecznej” (KPRES) oraz w „Wytucznych w zakresie realizacji przedsięwzięć w obszarze włączenia społecznego i zwalczania ubóstwa z wykorzystaniem środków Europejskiego Funduszu Społecznego i Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego na lata 2014-2020”.

Na potrzeby niniejszego Planu przyjmuje się definicję zawartą w KPRES:

EKONOMIA SPOŁECZNA TO SFERA AKTYWNOŚCI OBYWATELSKIEJ I SPOŁECZNEJ, KTÓRA PRZEZ DZIAŁALNOŚĆ GOSPODARCZĄ I DZIAŁALNOŚĆ POŻYTKU PUBLICZNEGO SŁUŻY: INTEGRACJI ZAWODOWEJ I SPOŁECZNEJ OSÓB ZAGROŻONYCH MARGINALIZACJĄ SPOŁECZNĄ, TWORZENIU MIEJSC PRACY, ŚWIADCZENIU USŁUG SPOŁECZNYCH UŻYTECZNOŚCI PUBLICZNEJ (NA RZECZ INTERESU OGÓLNEGO) ORAZ ROZWOJOWI LOKALNEMU.

² Publikacja opracowana przez Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Krakowie, w ramach projektu „System partycypacyjnego zarządzania sferą ekonomii społecznej”, w ramach działania 2.9. Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój 2014-2020. Publikacja dostępna na stronie: www.es.malopolska.pl [data dostępu: 21.05.2020 r.].

³ Materiały dostępne są na stronie: www.mcps.com.pl

⁴ Materiały dostępne są na stronie: www.sires.ekonomiaspoleczna.pl

⁵ Więcej informacji dotyczących Mazowieckiego Komitetu Rozwoju Ekonomii Społecznej znajduje się na stronie internetowej <http://mcps.com.pl/ekonomia-spoleczna/mazowiecki-komitet-rozwoju-ekonomii-spolecznej/> [data dostępu: 21.05.2020r.].

3. Adresaci

Głównym adresatem Planu są mazowieckie PES oraz podmioty funkcjonujące w ich otoczeniu. Działania zaproponowane w ramach kolejnych kierunków interwencji są zorientowane na przedsiębiorstwa społeczne i podmioty reintegracyjne oraz na jednostki samorządu terytorialnego i instytucje wspierające PES, w szczególności Ośrodki Wsparcia Ekonomii Społecznej, jak również na środowiska z otoczenia ES, które mają istotny wpływ na jej rozwój: nauka, biznes i administracja publiczna szczebla regionalnego i krajowego. Natomiast działania dotyczące poprawy widoczności ES są skierowane do ogółu mieszkańców województwa mazowieckiego.

MCPS przede wszystkim jest odpowiedzialne za koordynowanie działań zawartych w Planie, które mają być realizowane przez różne podmioty – albo w ramach prowadzonej przez nie działalności statutowej, w szczególności takie jak: OWES, JST, UP, OPS, PCPR, TISE, albo we współpracy z PES. Poza koordynowaniem działań realizowanych przez inne podmioty, MCPS będzie też wykonywał część działań.

Szczegółowy opis realizatorów znajduje się w rozdziale V.2. zawierającym opis systemu realizacji.

Jednocześnie należy podkreślić, że ekonomia społeczna jest rozwijana przede wszystkim przez wzgląd na pośrednich adresatów Planu, dla których jest szansą na godne życie. Są to osoby, które – przynajmniej początkowo – mają trudności w znalezieniu zatrudnienia na otwartym rynku pracy i dla których miejsca pracy w sektorze ES są optymalnym rozwiązaniem, w szczególności: osoby bezrobotne, w tym długotrwale, absolwenci CIS lub KIS, osoby z niepełnosprawnością, osoby do 30. roku życia oraz po ukończeniu 50. roku życia, posiadające status osób poszukujących pracy, bez zatrudnienia, osoby poszukujące pracy, niepozostające w zatrudnieniu lub niewykonyjące innej pracy zarobkowej, osoby usamodzielniane po pieczy zastępczej, osoby bezdomne realizujące indywidualny program wychodzenia z bezdomności, osoby uzależnione od alkoholu, od narkotyków lub innych środków odurzających, osoby zwalniane z zakładów karnych, mające trudności w integracji ze środowiskiem, uchodźcy.

4. Misja i wizja

4.1. Wizja

Najbliższe 10 lat to czas pogłębiających się zmian demograficznych na terenie województwa mazowieckiego, przede wszystkim gwałtownego starzenia się społeczeństwa i depopulacji obszarów wiejskich. Tworząc Plan rozwoju mazowieckiej ES dążymy do tego, aby ES stała się istotnym narzędziem rozwiązywania problemów i zaspakajania potrzeb mieszkańców w nadchodzącej dekadzie. W szczególności chcemy, aby ES przyczyniała się do zwiększenia podaży usług społecznych, na które będzie rosło zapotrzebowanie, ułatwiała osobom zagrożonym wykluczeniem integrację społeczną i zawodową oraz zakorzenianie się we wspólnotach lokalnych. Chcemy, aby wszędzie tam, gdzie to możliwe, PES, w tym podmioty reintegracyjne, były dostawcami usług społecznych; aby JST organizowały usługi użyteczności publicznej przede wszystkim w oparciu o lokalne zasoby III sektora, żeby osoby zagrożone utratą pracy i bezrobociem mogły znaleźć zatrudnienie w PS lub utworzyć własne przedsiębiorstwo społeczne z pomocą sieci profesjonalnych instytucji wspierających. Pomoc ta powinna być dostępna dla wszystkich mieszkańców województwa, zwłaszcza dla osób z niepełnosprawnościami.

Dążymy do tego, aby PES umacniały swoją pozycję jako lokalny pracodawca i/lub usługodawca, żeby zwiększały swoje zasoby i stawały się samodzielnymi, stabilnymi podmiotami, które odpowiadają na potrzeby społeczności lokalnych, i żeby ich relacje z władzami publicznymi kształtowały się zgodnie z zasadą pomocniczości.

4.2. Misja

Misją Planu jest wspieranie rozwoju ES poprzez działania, które są podejmowane przez różnych, współpracujących ze sobą interesariuszy i są koordynowane przez MCPS, a dzięki tej współpracy są realizowane skutecznie i efektywnie.

Dzięki wdrażaniu działań zaproponowanych w Planie do 2030 roku:

- 1) ma wzrosnąć rozpoznawalność idei ES i PES wśród mieszkańców województwa mazowieckiego;
- 2) ma nastąpić wzrost stabilności funkcjonowania przedsiębiorstw społecznych⁶;
- 3) dostęp do usług integracyjnych ma zostać poprawiony;
- 4) instytucje publiczne oraz organizacje pozarządowe mają być w dużym stopniu zaangażowane we wspieranie rozwoju sektora ES;
- 5) dzięki współpracy z administracją publiczną szczebla regionalnego i krajowego oraz ze środowiskiem naukowym i biznesowym sektor ES ma się rozwijać dynamicznie, budować swoją stabilność i wzmacniać swoją rolę w rozwoju społeczno-gospodarczym Mazowsza.

⁶ Do kategorii PS należą podmioty o następującej formie prawnej: spółdzielnia socjalna, spółdzielnia pracy, spółdzielnia inwalidów i niewidomych, spółdzielnia europejska, fundacja, stowarzyszenie, związek stowarzyszeń, spółka non profit, spółka non profit (spółka akcyjna), spółka non profit (europejska), kościelna osoba prawna, ochotnicza straż pożarna, kółko rolnicze, koło łowieckie. Listę podmiotów stworzono na podstawie listy PS, prowadzonej przez Departament Ekonomii Społecznej i Solidarnej Ministerstwa Rodziny i Polityki Społecznej. Jest ona oparta na „Wytoczne w zakresie realizacji przedsięwzięć w obszarze włączenia społecznego i zwalczania ubóstwa z wykorzystaniem środków Europejskiego Funduszu Społecznego i Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego na lata 2014-2020”, źródło: <https://www.funduszedlamazowsza.eu/dokument/zapoznaj-sie-z-prawem-i-dokumentami/wytoczne-w-zakresie-realizacji-przedsiwziec-w-obszarze-wlaczania-spolecznego-i-zwalczania-ubostwa-z-wykorzystaniem-srodkow-europejskiego-funduszu-spolecznego-i-europejskiego-funduszu-rozwoju-regional/>

II. UWARUNKOWANIA PRAWNE I DOKUMENTY STRATEGICZNE

1. Uwarunkowania prawne

Plan Rozwoju Ekonomii Społecznej na Mazowszu na lata 2021-2030 został przygotowany zgodnie z obowiązującymi przepisami prawa krajowego i innymi dokumentami programowymi, m.in. takimi jak:

- art. 41 ust. 1 i ust. 2 pkt. 4 ustawy z dnia 5 czerwca 1998 roku o samorządzie województwa (Dz. U. 2020 poz. 1668);
- art. 21 pkt 4a oraz art. 21a pkt 4 ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz. U. 2020 poz. 1876, 2369);
- art. 18 pkt 3 i art. 19 ust. 3, w związku z art. 15 ust. 4 pkt 2 ustawy z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju (Dz. U. 2019 poz. 1295, 2020 i Dz. U. 2020 poz. 1378, 2327);
- Wytyczne Ministra Pracy i Polityki Społecznej do przygotowania i realizacji wieloletniego regionalnego planu działań na rzecz promocji i upowszechnienia ekonomii społecznej oraz rozwoju instytucji sektora ekonomii społecznej i jej otoczenia w regionie z 2011 r.;
- Krajowy Program Rozwoju Ekonomii Społecznej do 2023 roku. Ekonomia solidarności społecznej⁷. Do zadań samorządu województwa w zakresie wspierania rozwoju ekonomii społecznej i solidarnej należy w szczególności przygotowanie, realizacja i monitorowanie Regionalnego Programu Rozwoju Ekonomii Społecznej;
- „Wytyczne w zakresie realizacji przedsięwzięć w obszarze włączenia społecznego i zwalczania ubóstwa z wykorzystaniem środków Europejskiego Funduszu Społecznego i Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego na lata 2014–2020”, zgodnie z którymi w ramach działań koordynacyjnych dotyczących ES mają być wyznaczone kierunki rozwoju ES, aktualizacja lub opracowanie nowego regionalnego programu rozwoju ES⁸. Szczegółowy opis osi priorytetowych Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Mazowieckiego na lata 2014 – 2020, Oś Priorytetowa IX – Wspieranie włączenia społecznego i walka z ubóstwem, Działanie 9.3 Rozwój ekonomii społecznej, w którym zawarte są identyczne zapisy jak w Wytycznych⁹.

Jednocześnie należy podkreślić, że rolą Planu jest uprawomocnienie i wzmocnienie działań na rzecz rozwoju mazowieckiej ES. Wskazane jest, aby ES była postrzegana w kontekście zaspakajania potrzeb mieszkańców i rozwiązywania lokalnych problemów społecznych jako prospołeczna alternatywa dla klasycznej działalności gospodarczej.

⁷ Krajowym Programem Rozwoju Ekonomii Społecznej do 2023 roku. Ekonomia solidarności społecznej, str. 59-62, źródło: Departament Ekonomii Społecznej i Solidarnej Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej, <https://www.ekonomia.spoleczna.gov.pl/Krajowy,Program,Rozwoju,Ekonomii,Spolecznej,3495.html> [data dostępu: 22.10.2020 r.].

⁸ Wytyczne, str. 54, źródło: <https://www.funduszeuropejskie.gov.pl/strony/o-funduszach/dokumenty/projekt-wytycznych-w-zakresie-realizacji-przedsiwziec-w-obszarze-wlaczzenia-spoecznego-i-zwalczania-ubostwa-z-wykorzystaniem-srodkow-efs-i-efrr-na-lata-2014-2020/> [data dostępu: 22.10.2020 r.].

⁹ Szczegółowy opis osi priorytetowych Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Mazowieckiego na lata 2014 – 2020 (uszczegółowienie RPO WM/ SZOOP), str. 247, źródło: <https://www.funduszedlamazowska.eu/wp-content/uploads/2017/12/szczegolowy-opis-osi-priorytetowych-regionalnego-programu-operacyjnego-wojewodztwa-mazowieckiego-na-lata-2014-2020.pdf> [data dostępu: 22.10.2020 r.].

2. Dokumenty strategiczne

ES jest umiejscowiona w wielu dokumentach strategicznych na szczeblu rządowym oraz samorządowym, a także w dokumentach związanych z projektami współfinansowanymi przez Unię Europejską.

Dokumentem ogólnopolskim jest „Krajowy Program Rozwoju Ekonomii Społecznej do 2023 roku. Ekonomia Solidarności Społecznej” (KPRES). Jest to dokument, w którym przedstawiono plany i działania realizowane przez administrację rządową na szczeblu krajowym oraz kompleksową strukturę systemu wsparcia ES na poziomie regionalnym, z uwzględnieniem roli różnych instytucji administracji rządowej, a także JST i sektora ES.

Zadania dla samorządu wynikające z KPRES są zawarte w rozdziale dotyczącym systemu realizacji¹⁰. Do zadań samorządu województwa w zakresie wspierania rozwoju ekonomii społecznej i solidarnej należy w szczególności:

- przygotowanie, realizacja i monitorowanie Regionalnego Programu Rozwoju Ekonomii Społecznej;
- konsultowanie programów oraz innych dokumentów w zakresie ekonomii społecznej i solidarnej;
- koordynowanie rozwoju usług społecznych użyteczności publicznej w województwie;
- wspieranie partnerskiej współpracy gminnych i powiatowych JST z podmiotami ekonomii społecznej i solidarnej;
- opiniowanie, monitorowanie i ewaluacja jakości usług wsparcia dla podmiotów ekonomii społecznej i solidarnej, świadczonych przez Ośrodki Wsparcia Ekonomii Społecznej.

Na szczeblu samorządowym opracowana została „Strategia Rozwoju Województwa Mazowieckiego do 2030 roku. Innowacyjne Mazowsze”. W diagnozie odnosi się do słabo rozwijającego się sektora ekonomii społecznej, zaś w części dot. kierunków interwencji i działań zawiera zapisy dot. przeciwdziałania zjawisku wykluczenia społecznego, w tym przeciwdziałania bezrobociu i łagodzenia jego skutków, przeciwdziałania marginalizacji społecznej osób z niepełnosprawnościami, osób starszych oraz znajdujących się w trudnej sytuacji życiowej. Dokument obecnie podlega aktualizacji.

Dokumentem strategicznym dla ES w województwie mazowieckim jest „Plan Rozwoju Ekonomii Społecznej na Mazowszu”. Ostatni Plan obejmował lata 2013–2020, a aktualny Plan dotyczy okresu 2021–2030. Określono w nim szczegółowo cele niezbędne dla rozwoju ES w województwie, opisano sposób ich realizacji oraz rezultaty i wskaźniki.

Kolejna grupa dokumentów strategicznych dotyczy realizacji projektów współfinansowanych przez Unię Europejską. Należą do nich „Wytyczne w zakresie realizacji przedsięwzięć w obszarze włączenia społecznego i zwalczania ubóstwa z wykorzystaniem środków Europejskiego Funduszu Społecznego i Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego na lata 2014–2020”. Do zadań ROPS i regionalnych komitetów rozwoju ES należy:

- współdziałanie ROPS w opracowaniu regulaminu udzielania wsparcia finansowego na utworzenie miejsca pracy;
- opracowanie projektu minimalnych poziomów wskaźników w projektach w ramach współpracy między IZ RPO a MCPS;

¹⁰ KPRES, str. 59-62.

- wypracowanie zakresów preferowanych sfer rozwojowych oraz sposób ich premiowania, który jest uzgadniany przez IZ RPO z Regionalnym Komitetem Rozwoju Ekonomii Społecznej i OWES;
- współpraca między MCPS a OWES (m. in. ustalenie planu i zasad współpracy oraz realizacji wspólnych inicjatyw);
- zapewnienie funkcjonowania Regionalnego Komitetu Rozwoju Ekonomii Społecznej, który jest kolegialnym ciałem zrzeszającym kluczowych interesariuszy w zakresie kreowania rozwoju ekonomii społecznej w regionie o charakterze opiniodawczo-doradczym;
- wsparcie OWES-ów, m.in. w procedurze weryfikacji statusu PS.

Poniższe zestawienie przedstawia szczegółowe programy wojewódzkie, w których znajdują się elementy związane z sektorem ES. W toku tworzenia nowych programów MCPS będzie postulował, tam gdzie jest to zasadne, wprowadzenie do nich elementów związanych z rozwojem ES. Zapisy Planu są powiązane i spójne z wymienionymi dokumentami strategicznymi.

Dokumenty strategiczne związane z ES

Dokumenty rządowe/ ogólnopolskie:

- Krajowy Program Rozwoju Ekonomii Społecznej do 2023 roku. Ekonomia solidarności Społecznej.

Dokumenty Samorządu Województwa Mazowieckiego:

- Strategia Rozwoju Województwa Mazowieckiego do 2030 roku. Innowacyjne Mazowsze.

Dokumenty MCPS:

- Strategia Polityki Społecznej Województwa Mazowieckiego na lata 2014–2020.
- Plan Rozwoju Ekonomii Społecznej na Mazowszu na lata 2013–2020 >>> Plan ...na lata 2021–2030.
- Wojewódzki Program Polityki Senioralnej na lata 2019–2021 dla województwa mazowieckiego.
- Wojewódzki Program Przeciwdziałania Narkomanii Województwa Mazowieckiego na lata 2021–2025.
- Wojewódzki Program Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych Województwa Mazowieckiego na lata 2021–2025.
- Wojewódzki Program Wspierania Rodziny i Systemu Pieczy Zastępczej Województwa Mazowieckiego na lata 2021–2025.
- Wojewódzki Program Wyrównywania Szans Osób Niepełnosprawnych i Przeciwdziałania Ich Wykluczeniu Społecznemu oraz Pomocy w Realizacji Zadań na rzecz Zatrudniania Osób Niepełnosprawnych w Województwie Mazowieckim na lata 2017–2021.
- Wojewódzki Program Pomocy i Oparcia Społecznego dla Osób z Zaburzeniami Psychicznymi na lata 2018–2022.
- Wojewódzki Program Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie w Rodzinie Województwa Mazowieckiego na lata 2021–2025.

Inne dokumenty:

- Wytoczne w zakresie realizacji przedsięwzięć w obszarze włączenia społecznego i zwalczania ubóstwa z wykorzystaniem środków Europejskiego Funduszu Społecznego i Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego na lata 2014–2020.
- Opracowania i publikacje powstałe w ramach I i II edycji projektu Spójna Integracja Regionalna Ekonomii Społecznej (SIREs), którego liderem jest Ogólnopolski Związek Rewizyjny Spółdzielni Socjalnych.

III. STAN EKONOMII SPOŁECZNEJ NA MAZOWSZU

Opis stanu ES na Mazowszu składa się z diagnozy opracowanej w wykorzystaniem takich narzędzi jak analiza SWOT i „drzewo problemów” oraz z kierunków rozwoju sektora ES.

W pierwszej części znajduje się opis sektora ES i jego otoczenia instytucjonalnego oraz charakterystyka problemów i wyzwań, które dotyczą rozwoju ES.

Druga część zawiera analizę SWOT mazowieckiej ES, w której dokonano uporządkowania zebranych informacji w podziale na silne i słabe strony oraz szanse i zagrożenia. Jest to kolejny krok umożliwiający trafne sformułowanie celów oraz działań na rzecz rozwoju mazowieckiej ES.

Trzeci podrozdział zawiera analizę problemów sektora ES przedstawioną w formie graficznej jako „drzewo problemów”. Zastosowanie tego narzędzia ułatwiło zespołowi ds. Planu zidentyfikowanie zależności między przyczynami problemów a skutkami, jakie generują nierozwiązane problemy. To z kolei stało się podstawą do określania celów rozwoju ES oraz planowania działań.

W części czwartej zostały przedstawione kierunki rozwoju sektora ES. Są to obszary opisywane w KPRES, do których dołączono dodatkowy związek z sytuacjami kryzysowymi. Działania w tych obszarach mogą mieć zasadniczy wpływ na rozwój sektora ES, np. rozwój usług społecznych dla osób zależnych oraz starszych (w odpowiedzi na radykalne zmiany w strukturze demograficznej ludności).

1. Diagnoza

Charakterystyka sytuacji społeczno-ekonomicznej województwa mazowieckiego została opracowana w podziale na 3 sekcje:

Sektor ES i jego otoczenie.

Osoby zagrożone wykluczeniem społecznym tworzące sektor ES.

Problemy i wyzwania ES.

W pierwszej kolejności zostały opisane instytucje sektora ES, w tym liczebność poszczególnych rodzajów podmiotów ekonomii społecznej (PES) wraz z danymi opisującymi ich kondycję. Zaprezentowano także system wsparcia sektora ES poczynając od organizacji pozarządowych, które pełnią rolę ośrodków wsparcia ekonomii społecznej (OWES), po wybrane instytucje rynku pracy – powiatowe urzędy pracy (PUP) i Wojewódzki Urząd Pracy w Warszawie (WUP). Doceniono również rolę JST w promowaniu ES i wskazano na relacje sektora ES z biznesem.

Następna część jest poświęcona charakterystyce osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, które tworzą sektor ES. Dla nich sektor ES jest miejscem reintegracji społecznej i zawodowej. Są to osoby bezrobotne, z niepełnosprawnością, wychodzące z uzależnień, z bezdomności, zwalniane z zakładów karnych, uchodźcy, osoby chorujące psychicznie, itp. W PES mogą znaleźć profesjonalne wsparcie w procesie usamodzielnienia i upodmiotowienia, odbudować swoje relacje społeczne, rodzinne, a także znaleźć zatrudnienie. Sektor ES ma ogromny potencjał, który warto wykorzystywać w rozwiązywaniu lokalnych problemów społecznych – przez decydentów z udziałem społeczności lokalnej.

Diagnozę kończy lista problemów i wyzwań ES sformułowana na podstawie informacji i danych zbieranych od początku funkcjonowania poprzedniego Planu obowiązującego w latach 2013–2020. Były one zgłaszane podczas licznych spotkań z przedstawicielami sektora ES i jego otoczenia, w trakcie prac zespołu ds. Planu przy MKRES, wynikają również z przeprowadzonych badań i analiz. Problemy i wyzwania ES zostały pogrupowane wg następujący zagadnień:

- 1) niska świadomość istnienia ES wśród mieszkańców województwa;
- 2) brak stabilności funkcjonowania PS;
- 3) trudny dostęp do dobrej jakości usług integracyjnych;
- 4) brak zainteresowania instytucji publicznych oraz organizacji pozarządowych ES;
- 5) niewystarczający poziom współpracy ES z administracją publiczną, nauką i biznesem.

Podsumowując, pierwsze dwie sekcje tego podrozdziału, zatytułowane kolejno „Sektor ES i jego otoczenie” oraz „Osoby zagrożone wykluczeniem społecznym tworzące sektor ES” stanowią ogólne tło dla umiejscowienia ES w polityce społecznej. Natomiast kolejne sekcje, które dotyczą problemów i wyzwań ES, analizy SWOT i przyczynowo-skutkowej analizy problemów ES, stanowią podstawę do formułowania celu głównego, celów szczegółowych oraz kierunków interwencji.

1.1. Sektor ES i jego otoczenie

Liczba PES oraz ich kondycja¹¹

Instytucjami, które tworzą sektor ES są PES. Jest to zapisane w dokumencie rządowym, przyjętym uchwałą nr 11 Rady Ministrów 31 stycznia 2019 r., zmieniająca uchwałę w sprawie przyjęcia programu pod nazwą „Krajowy Program Rozwoju Ekonomii Społecznej” (KPRES).

Do kategorii PES zalicza się następujące instytucje: centra integracji społecznej (CIS), kluby integracji społecznej (KIS), koła gospodyń wiejskich (KGW), organizacje pozarządowe (NGO)¹², spółdzielnie inwalidów, niewidomych (sp. i. i n.), spółdzielnie pracy (sp. pracy), spółdzielnie socjalne (sp. socj.), spółki z ograniczoną odpowiedzialnością non for profit, warsztaty terapii zajęciowej (WTZ) i zakłady aktywizacji zawodowej (ZAZ) oraz zakłady pracy chronionej (ZPCh). Spółdzielnie socjalne, spółki z o. o. non for profit, a także stowarzyszenia i fundacje, które spełniające odpowiednie kryteria wskazane w Wytycznych¹³ to podmioty posiadające osobowość prawną definiowane jako przedsiębiorstwa społeczne (PS).

¹¹ Źródła danych: Kwartalny monitoring sektora ES prowadzony przez Wydział Ekonomii Społecznej MCPS. Dane pochodzą z następujących źródeł: CIS, KIS, ZAZ, ZPCh – rejestr Wojewody Mazowieckiego: <https://www.gov.pl/web/uw-mazowiecki/rejestry-wrp> [data dostępu: 26.05.2020 r.] WTZ: rejestr ze strony Biura Pełnomocnika Rządu do Spraw Osób Niepełnosprawnych - <http://niepełnosprawni.gov.pl/art,10,warsztaty-terapii-zajeciowej>; spółdzielnie inwalidów, spółdzielnie pracy, sp. socj. – dane z Krajowego Rejestru Sądowego analizowane przez Wydział Ekonomii Społecznej MCPS, organizacje pozarządowe z raportu „Podmioty gospodarki narodowej, przekształcenia własnościowe i strukturalne za lata 2015–2018”. Źródło: Bank Danych Lokalnych, GUS. oraz „Podmioty gospodarki narodowej w rejestrze REGON w województwie mazowieckim. Stan na koniec 2019 r.”, źródło: GUS. Centra integracji społecznej, kluby integracji społecznej, zakłady aktywności zawodowej, warsztaty terapii zajęciowej w 2018 roku, GUS.

¹² Do organizacji pozarządowych zaliczamy: stowarzyszenia, w tym stowarzyszenia rejestrowe, zwykłe oraz związki stowarzyszeń – fundacje – kluby sportowe i uczniowskie kluby sportowe – organizacje działające na podstawie odrębnych przepisów, jak np. Polski Czerwony Krzyż, Związek Ochotniczych Straży Pożarnych RP, Polski Związek Działkowców, koła łowieckie, komitety społeczne (np. społeczne komitety budowy dróg, wodociągów) – stowarzyszenia jednostek samorządu terytorialnego – spółdzielnie socjalne – spółki działające nie dla zysku – partie polityczne – związki zawodowe - samorządy zawodowe – federacje i konfederacje pracodawców – izby gospodarcze – izby rzemieślnicze – organizacje kościelne – związki rolników, kółka rolnicze i koła gospodyń wiejskich – grupy, takie jak kluby osiedlowe czy grupy wsparcia, grupy samopomocowe. Źródło: <https://fakty.ngo.pl/slownik/organizacje-pozarządowe> [data dostępu: 2011.2020 r.]

¹³ Kryteria i warunki zawarte są w „Wytycznych w zakresie realizacji przedsięwzięć w obszarze włączenia społecznego i zwalczania ubóstwa z wykorzystaniem środków Europejskiego Funduszu Społecznego i Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego na lata 2014-2020”, źródło: <https://www.funduszeuropejskie.gov.pl/strony/o-funduszach/dokumenty/projekt->

Według stanu na grudzień 2020 r. na Mazowszu było zarejestrowanych 26 001 PES, w tym: 7 centrów integracji społecznej (CIS), 21 klubów integracji społecznej (KIS), 538 kół gospodyń wiejskich (KGW), ponad 25 tys. organizacji pozarządowych (NGO), 15 spółdzielni inwalidów, niewidomych (sp. i. i n.), 67 spółdzielni pracy (sp. pracy), 164 spółdzielnie socjalne (sp. socj.), 15 spółek z ograniczoną odpowiedzialnością non for profit, 84 warsztaty terapii zajęciowej (WTZ), 10 zakładów aktywności zawodowej (ZAZ), a także 72 zakłady pracy chronionej (ZPCh).

W tabeli 1 zostały przedstawione dane opisujące stan liczbowy sektora ES w latach 2015–2020 wraz z określeniem trendu.

Liczba CIS wzrasta od 2018 r., co wiąże się z uruchomieniem przez Samorząd Województwa Mazowieckiego środków na dotacje przeznaczone na wyposażenie nowopowstającej jednostki oraz pierwsze trzy miesiące funkcjonowania. W latach wcześniejszych liczba CIS podana w rejestrze wojewody była większa, ale nie odzwierciedlała stanu faktycznego, ponieważ znaczna część podmiotów, które uzyskały status CIS, nie podjęła działalności.

Liczebność KIS utrzymuje się na stałym poziomie 21 podmiotów, ale zgodnie z badaniami GUS¹⁴ uwzględnia się tylko 11 aktywnych podmiotów, czyli te które składają stosowne sprawozdania. Duża liczba KIS powstała dzięki środkom z UE i po zakończeniu realizacji projektów większość z nich przestała funkcjonować.

Liczebność sp i. i n. oraz sp. p. stopniowo maleje, co częściowo wiąże się z niedostosowaniem się do aktualnych warunków rynkowych.

Liczba zarejestrowanych sp. socj. wzrasta corocznie; jest to w dużej mierze rezultat przyjętej polityki rozwoju sektora ES, realizowanej konsekwentnie w oparciu o środki UE.

Liczba spółek z o. o. non-profit także stopniowo rośnie, co wpisuje się w politykę promowania przedsiębiorczości społecznej. Część z tych podmiotów korzysta ze wsparcia instytucjonalnego podczas powoływania spółki, a część rozpoczyna funkcjonowanie wyłącznie w oparciu o swoje zasoby, autonomicznie, w zgodzie z wyznawanymi wartościami społeczno-gospodarczymi.

Przez lata funkcjonowało tyle samo WTZ, dopiero w 2020 r. powstał jeden nowy podmiot (WTZ "W Sercu Kampinosu", Górkki, gmina Leoncin, powiat nowodworski) .

Grupa ZAZ powiększyła się o 2 podmioty (ZAZ w Adamowie, gmina Promna, powiat białobrzegi i ZAZ „Zdrówko Legionowo”, gmina Legionowo, powiat legionowski) w 2019 r., kiedy zostały przyznane środki finansowe na rozwój tego sektora. W miarę dostępnych środków powinny powstawać kolejne ZAZ, m. in. w 2021 r. planowane jest utworzenie ZAZ przy Specjalnym Ośrodku Szkolno-Wychowawczym nr 2 w Płocku¹⁵.

Od 2019 r. do zbiorowości PES zaliczane są także KGW. Ich liczba pozostaje na stałym poziomie i będzie okresowo monitorowana.

W sektorze ES szczególnym rodzajem podmiotów są PS. Definicja PS¹⁶ wskazuje, że mogą to być różnego rodzaju osoby prawne: fundacje, kościelne osoby prawne,

wytycznych-w-zakresie-realizacji-przedsiwziec-w-obszarze-wlasczenia-spolecznego-i-zwalczania-ubostwa-z-wykorzystaniem-srodkow-efs-i-efrr-na-lata-2014-2020/ [data dostępu 22.10.2020 r.]. Od 1 lutego 2020 r. przytoczone wytyczne zostały zawieszono do odwołania pismem ministra właściwego do spraw rozwoju, ze względu na panującą epidemię COVID-19.

¹⁴ Centra integracji społecznej, kluby integracji społecznej, zakłady aktywności zawodowej, warsztaty terapii zajęciowej w 2018 r., GUS. Źródło: <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/gospodarka-spoleczna-wolontariat/gospodarka-spoleczna-trzeci-sektor/centra-integracji-spolecznej-kluby-integracji-spolecznej-zaklady-aktywnosci-zawodowej-warsztaty-terapii-zajeciowej-w-2018-roku,6,7.html> [data dostępu: 02.01.2020 r.].

¹⁵ Źródło informacji: <https://nowy.plock.eu/mieszkaniec/miejsce-gdzie-osoby-z-niepelnosprawnosciami-znajda-prace/> [data dostępu: 18.05.2021 r.].

¹⁶ Zgodnie z „Wytycznymi w zakresie realizacji przedsiwziec w obszarze wlasczenia spolecznego i zwalczania ubostwa z wykorzystaniem srodkow Europejskiego Funduszu Spolecznego i Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego na lata 2014–2020”, źródło: <https://www.funduszeuropejskie.gov.pl/strony/o-funduszach/dokumenty/projekt-wytycznych-w-zakresie->

spółdzielnie europejskie, sp. i. i n., sp. pracy, sp. socj., spółki for profit (spółka z ograniczoną odpowiedzialnością, spółka akcyjna, europejska), stowarzyszenia i związki stowarzyszeń, a także kółka rolnicze i łowieckie. Po spełnieniu określonych kryteriów mogą utrzymać status PS, który jest ważny przez 18 miesięcy¹⁷ i po tym okresie należy go przedłużyć. Liczebność PS jest zależna również od przyznanego dofinansowania ze środków z Unii Europejskiej. Zmiany liczby PS w latach 2018–2020 wynikają z tego, że przyznawane dotacje na utworzenie nowych miejsc pracy prowadziły do wzrostu liczby PS, ale część z nich po upływie 18 miesięcy nie występowała o przedłużenie statusu i zniknęła z wykazu PS.

Liczba ZPCh dalej jest na podobnym poziomie, w skład tej grupy podmiotów wchodzi głównie ZAZ, sp. i. i n. oraz klasyczne zakłady pracy spełniające ustawowe¹⁸ wymogi.

Zbiór organizacji pozarządowych również stopniowo się powiększa, niemniej trzeba pamiętać, że tylko część z nich prowadzi faktyczną działalność. Dodatkowo część stowarzyszeń i fundacji, które uzyskały dofinansowanie z funduszy europejskich, jest już liczona i wykazywana jako PS.

Podsumowując dane za 2020 r. można wskazać, że w przypadku CIS, KIS, sp. i. i n., spółek z o.o. non for profit, ZAZ i KGW panuje stagnacja i nie nastąpił wzrost liczby podmiotów. Zmalała liczba spółdzielni pracy. Natomiast wzrost liczebności nastąpił w sp. socj., PS, WTZ i ZPCh, co wiąże się m. in. z wykorzystaniem funduszy europejskich na rzecz rozwoju sektora ES.

Tabela 1. Stan liczbowy sektora ES w latach 2015–2020.

Rodzaj PES	2015	2016	2017	2018	2019	2020	Kondycja
CIS	12	12	13	5	7	7	=
KIS	20	20	19	21	21	21	=
Sp. I.	–	–	–	15	15	15	=
Sp. Pr.	–	–	–	76	70	67	↘
Spn. S.	127	130	141	154	155	164	↗
Sp. Non profit	–	–	–	13	15	15	=
WTZ	79	82	83	83	83	84	↗
ZAZ	9	9	8	8	10	10	=
KGW	–	–	–	–	538	538	=
PS	–	–	–	83	65	74	↗
ZPCh	–	–	–	–	66	72	↗
Org. Pozarząd.	23 167	24 504	25 737	23 904	25 074	25 074 ¹⁹	↗
Łączna liczba PES (bez PS i ZPCh)	23 414	24 757	26 001	24 279	25 988	26 001	↗

realizacji-przedswiezec-w-obszarze-wlaczania-spolecznego-i-zwalczania-ubostwa-z-wykorzystaniem-srodkow-efs-i-efrr-na-lata-2014-2020/ [data dostępu 22.10.2020 r.].

¹⁷ W czasie epidemii koronawirusa okres obowiązywania statusu PS został wydłużony bezterminowo, do odwołania. Zgodnie z pismem Ministra Funduszy i Polityki Rozwoju ws. czasowego zawieszenia stosowania niektórych zapisów Wytocznych w zakresie realizacji przedsięwzięć w obszarze włączenia społecznego i zwalczania ubóstwa z wykorzystaniem środków Europejskiego Funduszu Społecznego i Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego na lata 2014-2020 (dotyczy wersji wytocznych o sygnaturze MIIIR/2014-2020/18(05)). Źródło: <https://www.funduszedlamazowska.eu/dokument/zapoznaj-sie-z-prawem-i-dokumentami/wytoczne-w-zakresie-realizacji-przedswiezec-w-obszarze-wlaczania-spolecznego-i-zwalczania-ubostwa-z-wykorzystaniem-srodkow-europejskiego-funduszu-spolecznego-i-europejskiego-funduszu-rozwoju-regionalnego/> [data dostępu: 25.11.2020 r.].

¹⁸ Zgodnie z ustawą z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych (tekst jedn. Dz. U. 2018, poz. 511).

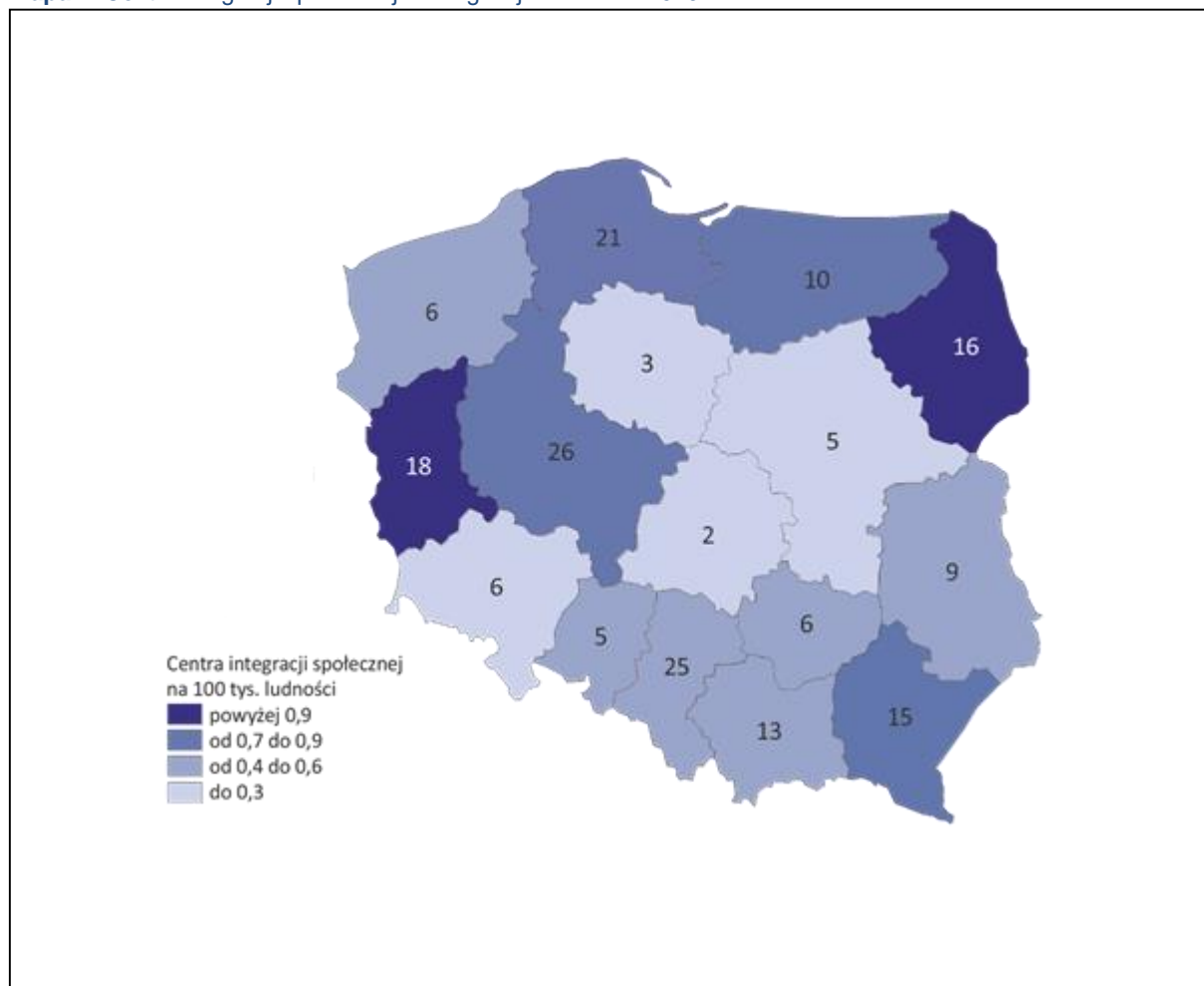
¹⁹ Brak nowszych danych z 2020 r. Powielono dane z 2019 r.

Legenda: = - brak zmian, ↗ - wzrost liczby podmiotów, ↘ - spadek liczby podmiotów. Kondycja przedstawiona w odniesieniu do poprzedniego roku

Źródło: Opracowanie własne MCPS.

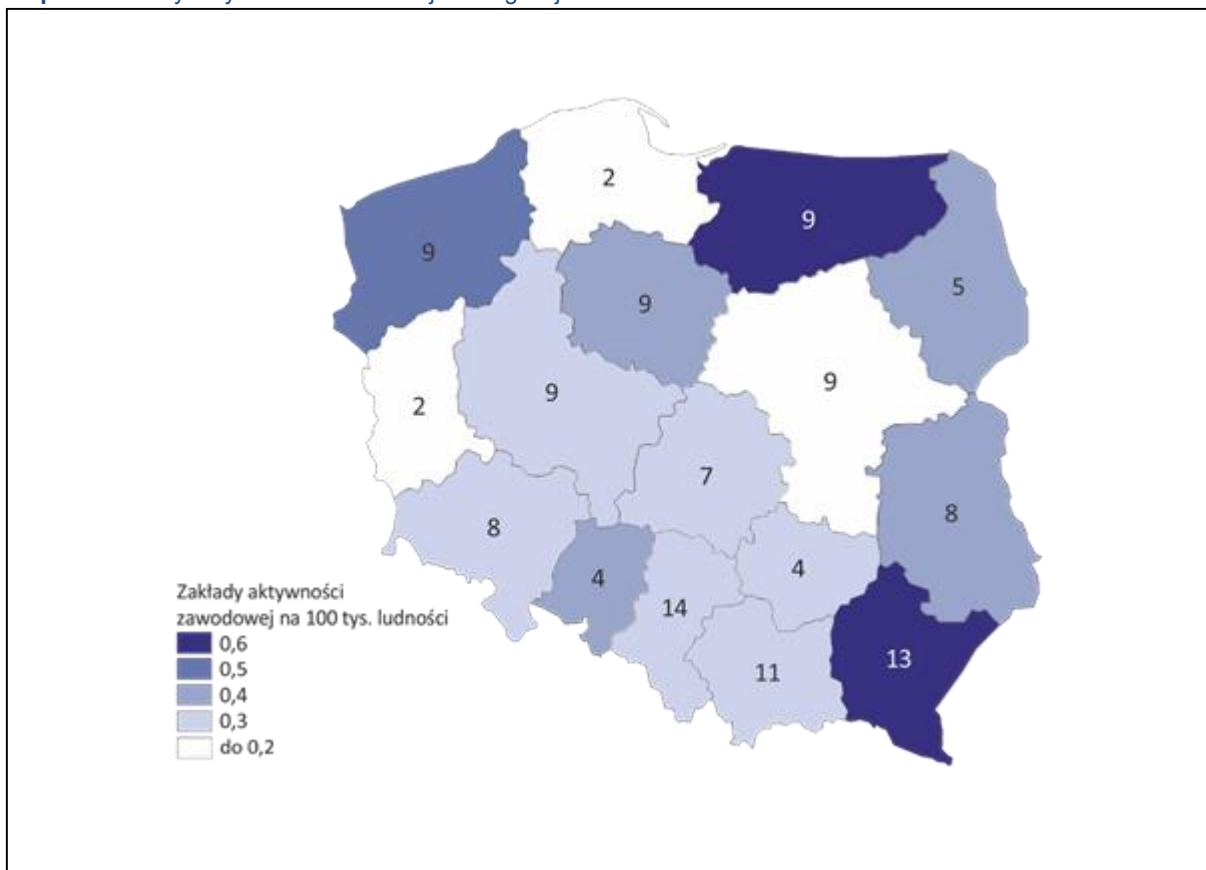
Na podstawie danych z GUS²⁰ z 2019 r. i danych z DES MRiPS opracowano pięć map Polski; każda z nich pokazuje nasycenie poszczególnych województw jednym rodzajem PES – kolejno: CIS, ZAZ, sp. socj., KIS, i WTZ. Cyfra umieszczona na terytorium województwa oznacza liczbę danego rodzaju PES, np. liczbę KIS w województwie. Stopień nasycenia jest mierzony wartością wskaźnika, która zależy od tego, ile np. KIS w danym województwie przypada na 100 tys. mieszkańców, przy czym im niższa wartość wskaźnika, tym jest mniej danego rodzaju PES w przeliczeniu na 100 tysięcy mieszkańców. Na tej podstawie można stwierdzić, że na Mazowszu, w porównaniu do innych województw, nasycenie każdego z pięciu rodzajów PES w przeliczeniu na 100 tys. mieszkańców ma wartość mieszczącą się w najniższym przedziale wartości. Jednocześnie należy podkreślić, że nasycenie określonym typem PES jest zależne od wielu czynników społecznych i gospodarczych, np. takich jak liczba bezrobotnych, liczba osób z niepełnosprawnościami, od lokalnych zasobów rynku pracy. Zatem niezbędne jest prowadzenie analiz i badań w zakresie zasadności powoływania nowych PES.

Mapa 1. Centra integracji społecznej według województw w 2019 r.

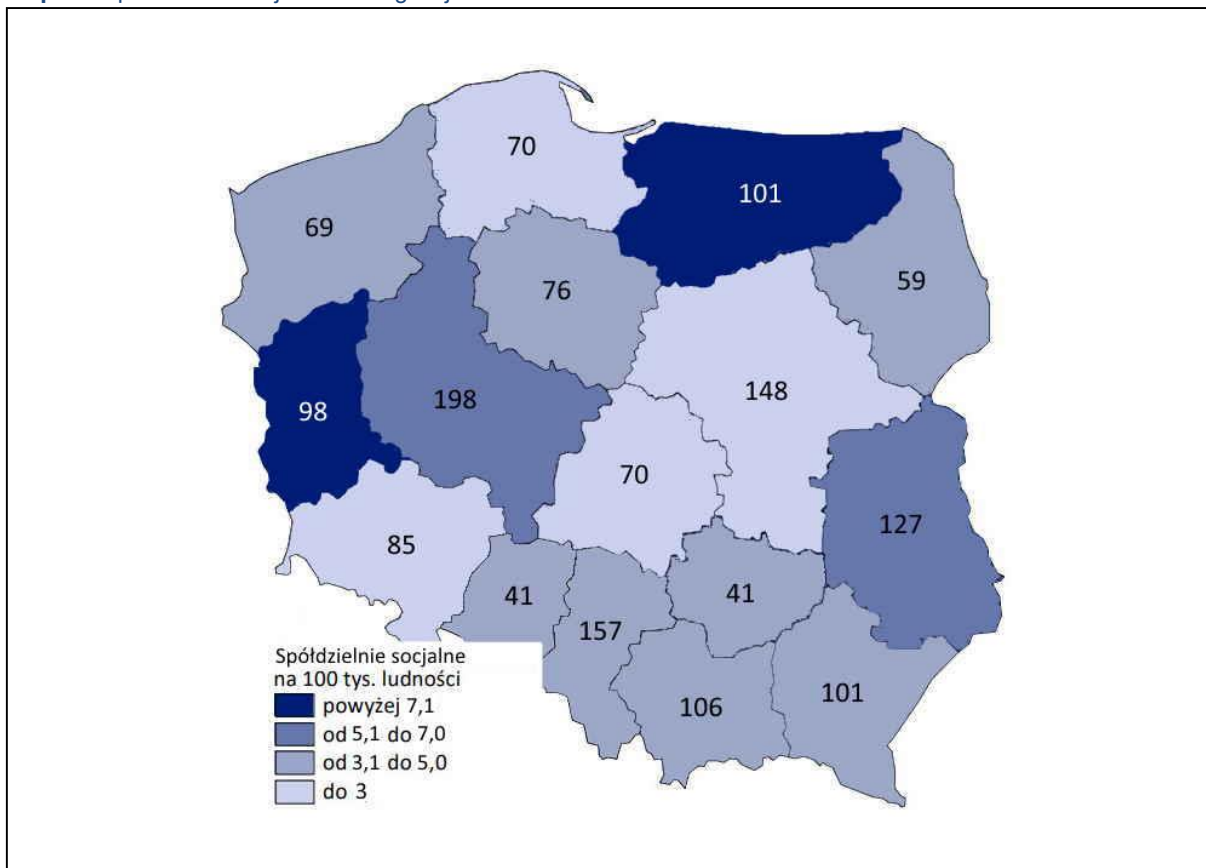

²⁰ Centra integracji społecznej, kluby integracji społecznej, zakłady aktywności zawodowej, warsztaty terapii zajęciowej w 2019 r., GUS. Źródło: <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/gospodarka-spoleczna-wolontariat/gospodarka-spoleczna-trzeci-sektor/centra-integracji-spolecznej-kluby-integracji-spolecznej-zaklady-aktywnosci-zawodowej-warsztaty-terapii-zajeciowej-w-2019-r-,6,8.html> [data dostępu: 19.05.2021 r.]

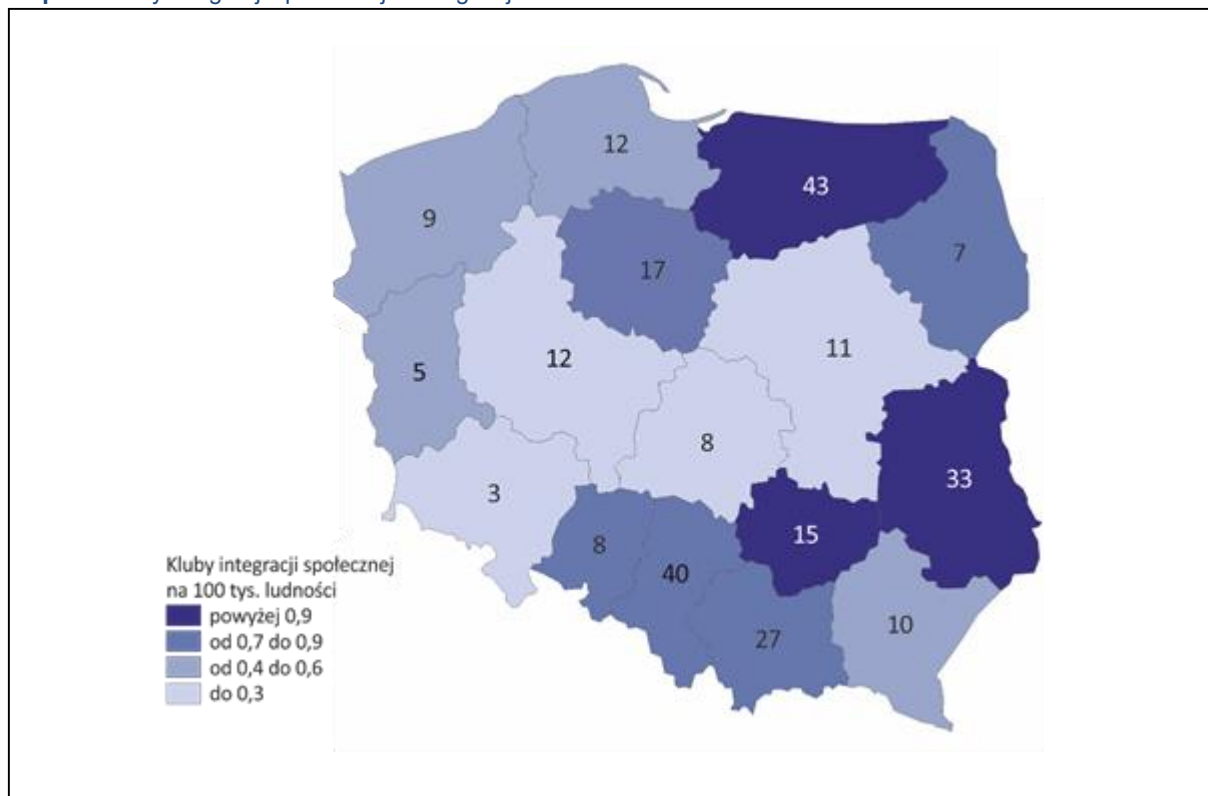
Mapa 2. Zakłady aktywności zawodowej według województw w 2019 r.

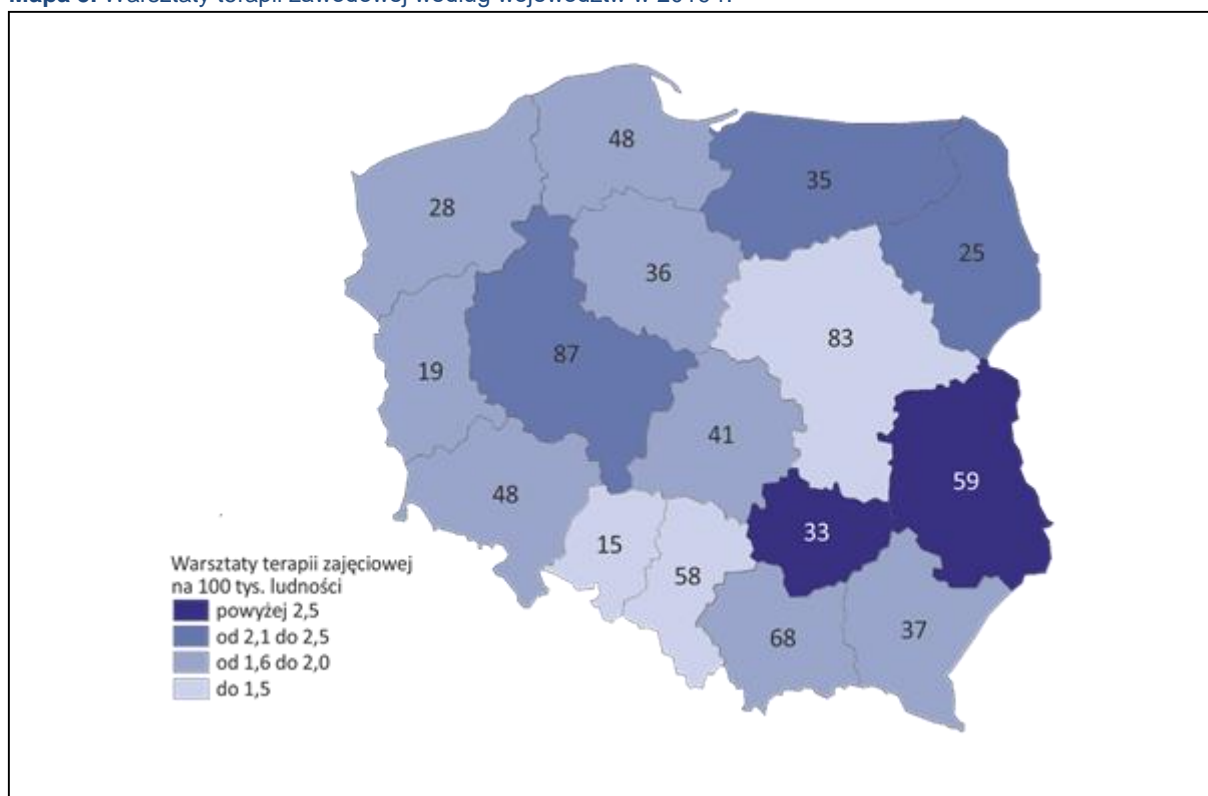
Mapa 3. Spółdzielnie socjalne według województw w 2019 r.

Mapa 4. Kluby integracji społecznej według województw w 2019 r.

Mapa 5. Warsztaty terapii zawodowej według województw w 2019 r.

Źródło: Centra integracji społecznej, kluby integracji społecznej, zakłady aktywności zawodowej, warsztaty terapii zajęciowej w 2019 r., GUS, 2020, <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/gospodarka-spoleczna-wolontariat/gospodarka-spoleczna-trzeci-sektor/centra-integracji-spolecznej-kluby-integracji-spolecznej-zaklady-aktywnosci-zawodowej-warsztaty-terapii-zajeciowej-w-2019-r-,6,8.html> [data dostępu: 19.05.2021 r.], Informacja o funkcjonowaniu spółdzielni socjalnych działających na podstawie ustawy z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych za okres 2018–2019, DES MPIPS, źródło: <https://www.ekonomiaspoleczna.gov.pl/Biblioteka,Ekonomii,Spolecznej,i,Solidarnej,4025.html> [data dostępu: 19.11.2020 r.].

Wnioski:

- Wzrost liczby CIS, dzięki wsparciu dotacyjnym MCPS – 1 nowy podmiot w 2018 r., 2 nowe podmioty w 2019 r. Wzrost liczby sp. socj., głównie dzięki udzielanym przez OWES dotacjom ze środków z UE. Wzrost liczby ZAZ (MCPS ze środków PFRON) – 2 nowe podmioty w 2019 r.
- Stopniowo ubywa sp. i. i n., sp. pracy i ZPCh. Konieczne badanie tych podmiotów w tym zakresie.
- Dalej niewielka liczba CIS, KIS, WTZ, ZAZ w przeliczeniu na 100 tys. mieszkańców. Niezbędna analiza potrzeb powoływania kolejnych podmiotów.
- Stagnacja w liczbie WTZ, nie wszystkie powiaty mają WTZ, często po 1 placówce na cały powiat. Brak diagnozy w zakresie zapotrzebowania na uczestnictwo w WTZ.
- W sektorze ES główny udział stanowią NGO, ale jednocześnie brak jest pełnych badań i analiz dot. ekonomizacji NGO, tj. prowadzenia przez nie przedsięwzięć o charakterze ekonomicznym (dochodowym).
- Sektor ES rozwija się m. in. dzięki wsparciu, które otrzymuje od takich instytucji, jak OWES (największa rola), urzędy pracy (mała skala) i jednostki organizacyjne samorządu terytorialnego (mała skala). Wsparcie świadczone jest także z poziomu samorządu województwa mazowieckiego. Konieczne jest utrzymanie wsparcia na rzecz sektora ES w postaci dalszego świadczenia usług przez OWES (środki unijne oraz dotacje ze środków samorządu województwa mazowieckiego) oraz zwiększenie zaangażowania pozostałych podmiotów.

Wsparcie świadczone przez OWES

Wśród instytucji wspierających rozwój ES w województwie mazowieckim, kluczową rolę odgrywają OWES prowadzone przez organizacje pozarządowe (cztery fundacje i jedno stowarzyszenie), finansowane ze środków Unii Europejskiej oraz samorządu województwa mazowieckiego. Odbiorcami działań OWES są: osoby fizyczne, a w szczególności zagrożone wykluczeniem społecznym i/lub zawodowym, grupy inicjatywne, które chcą założyć PES (fundacje i stowarzyszenia), PS, JST oraz firmy i instytucje z otoczenia ES.

OWES w ramach swoich działań zapewnia animację lokalną (integracja środowiska, reprezentowanie środowiska, promocja działalności środowiska), doradztwo (ogólne, prawne, księgowo-podatkowe, menadżerskie, finansowe, marketingowe, branżowe), szkolenia (powoływanie i prowadzenie PS) i dotacje (dotacje na tworzenie miejsc pracy dla osób zagrożonych marginalizacją i wykluczeniem społecznym, wsparcie pomostowe dla nowopowstałych miejsc pracy).

Działalność OWES w latach 2016–2020 przyczyniła się do następujących zmian, które świadczą o rozwoju mazowieckiego sektora ES²¹:

- 27 PES przekształciło się w PS;
- powstało 46 nowych PS;
- powstał 1 podmiot reintegracyjny;
- utworzono 598 miejsc pracy w PS, w przypadku 402 osób (miejsc pracy) w PS nawiązano z nimi stosunek pracy, co w przeliczeniu na pełne etaty daje wskaźnik 319;

²¹ Dane pochodzą z corocznych badań prowadzonych poprzez formularz „Narzędzie do monitorowania OWES” przez Departament Ekonomii Społecznej i Solidarnej w Ministerstwie Rodziny i Polityki Społecznej za lata 2016-2018 oraz z danych pozyskanych przez MCPS od OWES za rok 2019 i trzy kwartały 2020 roku.

- 15 JST założyło PES;
- 26 JST i ich jednostek kupiło produkty / usługi od PES w ramach zamówień publicznych.

W perspektywie finansowej trwającej do końca 2022 r., zaplanowano świadczenie pomocy dla 1 807 osób wykluczonych społecznej, utworzenie 687 miejsc pracy i wsparcie 720 PES. Jest to możliwe dzięki korzystaniu ze środków unijnych; na ten cel przeznaczono około 20 mln zł środków unijnych.

W tym samym czasie ze środków samorządu województwa mazowieckiego ma być udzielone wsparcie dla kolejnych 1 500 osób i dla 150 PES, ponadto zaplanowano powstanie 90 nowych PES. Na ten cel przeznaczono 8,1 mln zł środków Samorządu Województwa Mazowieckiego.

Wnioski:

- OWES pełnią nadrzędną rolę w rozwoju ES poprzez wspieranie procesu tworzenia PES oraz miejsc pracy, których większość powstała dzięki zaangażowaniu OWES. Niezbędne jest utrzymanie świadczenia usług przez OWES, co wymaga współfinansowania z funduszy europejskich oraz dotacji ze środków samorządu województwa mazowieckiego.
- OWES są finansowane ze środków unijnych, które mogą być wydatkowane wyłącznie na rzecz nowych PES. Na Mazowszu, dzięki środkom samorządu wojewódzkiego, OWES wspierają również już istniejące PES, co jest konieczne dla dalszego rozwoju. Dzięki środkom krajowym w województwie mazowieckim kilkadziesiąt PES z kilkuletnim doświadczeniem oraz o stabilnej kondycji gospodarczej uzyskało wsparcie na inwestycje. Niezbędne jest dalsze promowanie (wyróżnienia Mazowiecką Marką Ekonomii Społecznej²²) i prezentowanie dobrych praktyk szerszemu gronu zainteresowanych.

Wsparcie świadczone przez PUP i WUP

Urzędy pracy są kolejnym podmiotem, które mogą przyczynić się do rozwoju ES, przede wszystkim poprzez wspieranie procesu tworzenia przedsiębiorstw społecznych oraz promowania możliwości podjęcia zatrudnienia w PES wśród osób bezrobotnych i poszukujących pracy. Jednakże skala ww. działań i wpływ na rozwój mazowieckiego ES są niewielkie.

PUP, poza prowadzeniem działań informacyjno-promocyjnych, może udzielać dotacji z Funduszu Pracy na tworzenie miejsc pracy w sp. socj. PUP mogą również dokonywać refundacji składek na ubezpieczenia społeczne oraz refundacji części kosztów pracodawcy.

WUP również prowadzi działania informacyjne i promuje ideę ES oraz współpracuje z innymi instytucjami regionalnymi. Od 2014 r. WUP obsługuje Krajowy Fundusz Szkoleniowy dedykowany w dużej mierze PES, które mogły korzystać z preferencji w korzystaniu ze środków na szkolenia.

²² Mazowiecka Marka Ekonomii Społecznej to wyróżnienie przyznawane każdego roku począwszy od 2016 r. wyróżniającym się podmiotom ekonomii społecznej z Mazowsza. Więcej o nagrodzie na stronie www.mcps.com.pl w zakładce „Ekonomia społeczna”.

Zaangażowanie pracowników różnych urzędów pracy we wspieranie ES najczęściej przybierało formę udziału w seminariach i spotkaniach na temat ES (w 2019 r. 53% wskazań) oraz działań informacyjno-promocyjnych (45%), w tym promocję ES wśród bezrobotnych i poszukujących pracy²³. Zdaniem pracowników PUP i WUP:

- osoby zgłaszające się do urzędu nie wykazywały zainteresowania ES,
- pracownicy urzędów pracy nie mają zewnętrznego wsparcia doradczego w obszarze ES,
- brakuje kompleksowej promocji ES,
- liczba materiałów informacyjnych (ulotki, katalogi, przewodniki), które urzędy mogłyby wykorzystywać na imprezach targowych, jest niewystarczająca²⁴.

Wnioski wynikające z doświadczeń współpracy z PUP i WUP:

- należy wzmocnić koordynację działań na rzecz rozwoju ES między PUP i WUP a innymi instytucjami, w tym usprawnić wymianę informacji nt. ES – aby prowadzić do wzrostu udziału PUP we współtworzeniu PES,
- materiały informacyjno-promocyjne należy przygotować w odpowiedniej liczbie, formie i jakości – aby wzrosła rola urzędów pracy w promowaniu ES jako drogi skutecznej reintegracji zawodowej i społecznej.

Wsparcie JST na rzecz rozwoju ES

JST, czyli gminy, powiaty, samorząd województwa mają istotny, pośredni i bezpośredni wpływ na kondycję mazowieckiej ES. Od JST zależy, w jakim kształcie i w jaki sposób jest wspierany rozwój ES. Mogą to być działania promocyjne, strategiczne, tj. związane z tworzeniem lokalnych polityk publicznych, np. uwzględnienie ES w dokumentach strategicznych i programowych, zwiększające udział PES w zaspakajaniu potrzeb ogółu mieszkańców – poprzez stosowanie klauzul społecznych w zamówieniach publicznych, wykorzystanie trybu in house, realizowanie usług społecznych z wykorzystaniem PES oraz działania związane z zakładaniem PES, takich jak CIS, KIS, sp. socj. tworzonych przez osoby prawne, WTZ, ZAZ.

Według danych z 2017 r.²⁵ jednostki samorządowe prowadziły 1 CIS, 10 KIS, 18 sp. socj. i 8 WTZ. Z danych za 2019 r. wynika, że ok 20% JST realizowano działania informacyjno-promocyjne na rzecz istniejących PES, a 19% pracowników JST brało udział w seminariach oraz spotkaniach nt. ES²⁶. Jednak zdecydowana większość JST nie angażowała się w działania na rzecz ES, pozostałe poprzestawały na podstawowych działaniach informacyjno-promocyjnych.

Przyjmuje się, że główną formą wspierania ES przez JST są zamówienia publiczne odpowiedzialne społecznie, w szczególności z klauzulami społecznymi.

Należy podkreślić, że wspomniane rozwiązania nie są bezpośrednio adresowane do PES, ale mogą być dla nich elementem wsparcia.

²³ Wsparcie urzędów pracy weryfikowane jest na podstawie ankiet monitorujących realizację Planu Rozwoju Ekonomii Społecznej na Mazowszu na lata 2013–2020. Poniższe dane dotyczą działań podjętych w 2017 r. przez 39 UP, w 2018 r. przez 26, a w 2019 r. przez 39.

²⁴ Tamże

²⁵ Badanie pt. „Działalność JST związana z rozwojem ekonomii społecznej i realizacja budżetów obywatelskich w 2017 r.”, Główny Urząd Statystyczny. Link: <https://bip.stat.gov.pl/dzialalnosc-statystyki-publicznej/projekty-unijne-w-statystyce/zintegrowany-system-monitorowania-sektora-ekonomii-spoecznej-zsmses/wyniki-badan/dzialalnosc-jst-zwiazana-z-rozwojem-ekonomii-spoecznej-i-realizacja-budzetow-obywatelskich-w-2017/> [data dostępu: 18.09.2020 r.].

²⁶ Działania JST w zakresie wspierania ekonomii społecznej weryfikowane były poprzez coroczny monitoring realizacji „Planu Rozwoju Ekonomii Społecznej na Mazowszu na lata 2013-2020”. Poniższe dane dotyczą działań podjętych w 2017 r. przez 100 JST, w 2018 r. przez 99 JST oraz w 2019 r. przez 197 JST, które wypełniły ankiety monitorujące.

Wg danych za 2017 r.²⁷ aspekty społeczne w zamówieniach publicznych zastosowało 63,9% JST z terenu województwa mazowieckiego, w szczególności stosowano następujące rozwiązania:

- zawarcie klauzuli zastrzeżonej na podstawie art. 22 ust. 2 PZP – 3,3% JST;
- zawarcie klauzuli zastrzeżonej na podstawie art. 138p PZP – 1,2%;
- zawarcie klauzuli zatrudnienia na podstawie art. 29 ust. 4 PZP – 5,2%;
- zawarcie aspektów społecznych, o których mowa w art. 29 ust. 3a PZP – 61,5%;
- zawarcie aspektów społecznych, o których mowa w art. 29 ust. 5 PZP – 12,1%;
- zawarcie aspektów społecznych, o których mowa w art. 30a PZP – 0,9%;
- stosowanie zamówień w trybie rozdziału 6 PZP – 8,8%;
- JST, które udzieliły społecznie odpowiedzialnych zamówień publicznych wyłączonych ze stosowania ustawy Prawo zamówień publicznych – 5%.

Wnioski:

- Słaba znajomość ES przez samorządy i instytucje samorządowe oraz umiarkowane zainteresowanie tą problematyką. Konieczne jest dalsze informowanie o możliwościach, jakie daje ES w rozwiązywaniu lokalnych problemów społecznych. Jednocześnie należy dalej propagować i wspierać Rzeczników Ekonomii Społecznej i Solidarnej²⁸, tj. pracowników JST, którzy stale poszerzają swoją wiedzę nt. ES i mają dostęp do aktualnych informacji dzięki stałej współpracy z OWES i MCPS.
- Nie ma szczegółowych danych pokazujących, jaka część zamówień publicznych była realizowana przez PES. Tym samym brakuje możliwości przeanalizowania, jaki wpływ mają społecznie odpowiedzialne zamówienia publiczne na kondycję PES.
- Konieczne jest dalsze podnoszenie kompetencji przedstawicieli PES oraz konsorcjów PES w zakresie ubiegania się o realizację zamówień publicznych, poczynwszy od małych zamówień udzielanych na podstawie zapytania ofertowego, aż po większe zamówienia w trybach przetargowych.

Biznes jako otoczenie ES

ES to sfera przedsiębiorstw działających w sferze gospodarczej i społecznej. Bez czynnika ekonomicznego nie jest możliwa realizacja działań społecznych. Jednocześnie należy podkreślić, że tylko mniejsza część PES prowadzi działalność gospodarczą (tzn. spełniają kryteria przyznania statusu PS). Dla większości PES główną formą działalności jest reintegracja społeczna i zawodowa.

W woj. mazowieckim zarejestrowanych jest 840 461²⁹ podmiotów gospodarki narodowej w sektorze prywatnym. Większość firm (636 193, 75,7%) zarejestrowanych w regionie Warszawskim stołecznym, a mniejszość (204 268, 24,3%) w regionie

²⁷ Badanie pt. „Działalność JST związana z rozwojem ekonomii społecznej i realizacja budżetów obywatelskich w 2017 r.”, Główny Urząd Statystyczny. Link: <https://bip.stat.gov.pl/dzialalnosc-statystyki-publicznej/projekty-unijne-w-statystyce/zintegrowany-system-monitorowania-sektora-ekonomii-spolecznej-zsmses/wyniki-badan/dzialalnosc-jst-zwiazana-z-rozwojem-ekonomii-spolecznej-i-realizacja-budzetow-obywatelskich-w-2017/> [data dostępu: 18.09.2020 r.].

²⁸ Rzecznik Ekonomii Społecznej i Solidarnej to osoba reprezentująca jednostkę samorządu terytorialnego (najczęściej gminę, rzadziej powiat), która na mocy porozumienia o współpracy międzyinstytucjonalnej podpisanego przez władze lokalne wspiera rozwój sektora ekonomii społecznej na swoim terenie. Aktualną informację na temat Rzeczników Ekonomii Społecznej i Solidarnej działających na Mazowszu można znaleźć na stronie MCPS ww.mcps.com.pl w zakładce „Ekonomia społeczna”.

²⁹ Podmioty gospodarki narodowej w rejestrze REGON w województwie mazowieckim. Stan na koniec 2020 r., Bank Danych Lokalnych GUS.

Mazowieckim regionalnym³⁰. Natomiast PES jest około 26 tys., z czego duża część działa w Warszawie oraz jej okolicach.

Biznes może być dla ES partnerem w działaniach związanych ze społeczną odpowiedzialnością biznesu, doradcą i mentorem w zakresie ekonomizacji działalności, partnerem w interesach, np. podwykonawcą. W wielu przypadkach klient biznesowy zapewnia stabilność finansową dla PES. Przykładem są firmy nagradzane w ramach konkursu na Mazowiecką Markę Ekonomii Społecznej³¹.

Podsumowanie i rekomendacje

Głównym celem diagnozy sektora ES i jego otoczenia było pokazanie instytucji sektora ES, począwszy od samych PES, poprzez instytucje wsparcia, aż po podmioty funkcjonujące w otoczeniu sektora ES.

Niezbędne jest dalsze wspieranie sektora ES przez różne instytucje, bez których osoby zagrożone wykluczeniem społecznym mają niewielkie szanse na integrację społeczną i na zatrudnienie.

W poniższej tabeli zostały przedstawione główne rekomendacje dotyczące sektora ES i jego otoczenia.

Tabela 2. Rekomendacje po rozdziale „Sektor ES i jego otoczenie”

Sekcja	Ogólna rekomendacja
Liczba PES oraz ich kondycja	Stymulowanie powstawania nowych PES odpowiednio do zdiagnozowanych potrzeb lokalnych w zakresie biznesowym i społecznym.
Wsparcie OWES	Kontynuacja działań na rzecz wzmocnienia systemu wsparcia dla nowych oraz istniejących PES.
Wsparcie UP	<ul style="list-style-type: none"> ■ Kontynuacja i rozwój systemu wsparcia dla nowych oraz istniejących PES. ■ Promowanie współpracy z PES jako jednego z instrumentów aktywnej polityki rynku pracy.
Wsparcie JST	<ul style="list-style-type: none"> ■ Kontynuacja oraz rozwój systemu wsparcia dla nowych oraz istniejących PES. ■ Wzmocnienie roli PES w rozwoju lokalnym. ■ Promowanie wśród JST społecznie odpowiedzialnych zamówień publicznych. ■ Wsparcie PES w zakresie ubiegania się o realizację zamówień publicznych.
Biznes	Pobudzenie współpracy między sektorem ES a biznesem.

Źródło: Opracowanie własne MCPS.

³⁰ Podział statystyczny województwa mazowieckiego na region Warszawski stołeczny i region Mazowiecki regionalny obowiązuje od 1 stycznia 2018 roku i wynika z Rozporządzenia Komisji (UE) 2016/2066 z dn. 21 listopada 2016 r. zmieniającego załączniki do rozporządzenia (WE) nr 1059/2003 Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie ustalenia wspólnej klasyfikacji Jednostek Terytorialnych do Celów Statystycznych (NUTS) (Dz. Urz. UE L 322 z 29.11.2016). W skład regionu Mazowieckiego regionalnego wchodzi pozostałe powiaty i miasta województwa mazowieckiego. Źródło: <https://stat.gov.pl/statystyka-regionalna/jednostki-terytorialne/klasyfikacja-nuts/klasyfikacja-nuts-w-polsce/> [data dostępu: 27.01.2021 r.

³¹ Więcej o nagrodzie i wyróżnionych na stronie www.mcps.com.pl w zakładce „Ekonomia społeczna”.

1.2. Osoby zagrożone wykluczeniem społecznym tworzące sektor ES

Wstęp

Polskie ustawodawstwo³² wymienia kategorie osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, które mogą uczestniczyć w zajęciach podmiotów reintegracyjnych lub współtworzyć określone PS i w nich pracować.

Na tej podstawie można wskazać, że ES jest adresowana do:

- osób bezrobotnych, w tym długotrwale;
- absolwentów CIS lub KIS;
- osób z niepełnosprawnością;
- osób do 30. roku życia oraz po ukończeniu 50. roku życia, posiadających status osób poszukujących pracy, bez zatrudnienia;
- osób poszukujących pracy niepozostających w zatrudnieniu lub niewykonujących innej pracy zarobkowej;
- osób usamodzielnianych po pieczy zastępczej;
- osób bezdomnych realizujących indywidualny program wychodzenia z bezdomności;
- osób uzależnionych od alkoholu; od narkotyków lub innych środków odurzających;
- zwalnianych z zakładów karnych, mających trudności w integracji ze środowiskiem;
- uchodźców;
- pracujących na otwartym rynku pracy.

Należy jednocześnie podkreślić, że podmioty ekonomii społecznej dają szansę na godne życie nie tylko osobom doświadczającym trudności, których nie są w stanie przezwyciężyć w oparciu o własne zasoby. Z jednej strony PES dają wsparcie tym osobom w procesie odbudowywania relacji rodzinnych i społecznych oraz podejmowaniu zatrudnienia, a z drugiej odpowiadają na potrzeby innych osób, które potrzebują określonych usług i produktów dostarczanych przez PES, w których uczestniczą lub pracują osoby wykluczane społecznie. Na przykład spółdzielnia socjalna osób fizycznych, w której pracują osoby usamodzielniane z pieczy zastępczej może oferować posiłki dla różnych klientów, począwszy od gości restauracji prowadzonej przez tę spółdzielnię, aż po osoby starszym korzystające z dożywiania organizowanego przez ośrodek pomocy społecznej na podstawie ustawy o zamówieniach publicznych z klauzulami społecznymi.

Tę część diagnozy otwiera analiza danych demograficznych mieszkańców Mazowsza. Następnie zaprezentowano dane dotyczące głównych problemów osób wykluczanych społecznie, wskazywanych przez ustawodawcę jako uczestnicy PES świadczących dla nich usługi reintegracyjne (takich, jak np. CIS, KIS, WTZ) i/lub jako członków założycieli i pracowników spółdzielni socjalnych lub innego rodzaju przedsiębiorstw społecznych. Na koniec przedstawiamy krótką charakterystykę wybranych problemów społecznych: bezrobocia, niepełnosprawności i innych.

³² Ustawa z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych (Dz. U. z 2006 r., Nr 94, poz. 651, z późn. zm.); ustawa z dnia 15 grudnia 2017 r. o zmianie ustawy o spółdzielniach socjalnych oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2017 r., poz. 2494); ustawa z dnia 16 września 1982 r. o Prawo spółdzielcze (Dz. U. z 2017 r., poz. 1560, z późn. zm.); ustawa z dnia 13 czerwca 2003 r. o zatrudnieniu socjalnym (Dz. U. z 2016 r., poz. 1828, z późn. zm.); ustawa z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy (Dz. U. z 2017 r., poz. 1065, z późn. zm.); ustawa z dnia 27 sierpnia 1997r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych (Dz. U. z 2018 r., poz. 511 z późn. zm.); ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie (Dz. U. z 2018 r., poz. 450, z późn. zm.).

Ludność

Opis stanu ludności województwa mazowieckiego jest zorientowany na strukturę wieku, w szczególności na charakterystykę zasobów ludzkich z perspektywy rynku pracy oraz zapotrzebowania na usługi opiekuńcze. Liczba osób w poszczególnych kategoriach wiekowych: przedprodukcyjnej, produkcyjnej i poprodukcyjnej warunkuje prawdopodobieństwo powstawania nowych PES oraz rozkład branż, w których będzie pobyt na usługi, które mogą być świadczone przez mazowieckie PES. W Planie zakłada się, że usługi społeczne będą jednym z kierunków rozwoju sektora ES. W 2019 r. województwo mazowieckie zamieszkiwało 5 423 168 osób, z czego w wieku przedprodukcyjnym było 1 041 550 osób, w wieku produkcyjnym 3 198 473, a wieku poprodukcyjnym 1 183 145 osób. Ludności w województwie nieustannie przybywa, w porównaniu do 2015 r. Mazowsze zamieszkuje o 19 756 osób więcej.

We wszystkich powiatach przybywa osób w wieku poprodukcyjnym. W większości powiatów obserwujemy spadek ludności w wieku przedprodukcyjnym (26 na 42 powiaty) i produkcyjnym (39)³³. Są to wyzwania demograficzne, w które musi wpisać się ES jako jedno z narzędzi do rozwiązywania lokalnych problemów społecznych.

Według prognoz w 2050 r. na Mazowszu liczba mieszkańców wyniesie 5 318,7 tys. osób, tj. o 1,9 tys. (o 0,04%) więcej niż w 2013 r. Do 2050 r. wystąpi znaczne zmniejszenie liczby dzieci (0–14 lat) i osób w wieku 15–64 lat, zaś zwiększy się liczba osób starszych. W 2050 r. udział osób starszych w populacji ogółem wynosić będzie 31,3%, czyli o 15,9 punktu procentowego więcej niż w 2013 r. W ostatnim roku prognozowanego okresu liczba osób w wieku 65 lat i więcej będzie stanowiła dwukrotność stanu z 2013 r.³⁴

Wnioski:

- Według prognozy GUS na lata 2014–2050 Mazowsze pozostanie regionem o największym potencjale ludnościowym³⁵. Zmieni się struktura ludności, co będzie wyzwaniem w kontekście zapewnienia opieki i wsparcia dla dzieci oraz osób w wieku 65 lat i więcej.
- PES mogą realizować usługi społeczne dla dzieci oraz osób starszych, w tym zależnych. Jest to jeden z kierunków rozwoju sektora ES.

Bezrobocie

Bezrobocie jest podstawową przesłanką do tworzenia PES prowadzących reintegrację społeczną i zawodową. Część osób długotrwale bezrobotnych lub ze szczególnych grup osób bezrobotnych może realizować swoją ścieżkę zawodową w PES. Tym samym warto przyglądać się i analizować potrzeby osób bezrobotnych, a także promować ES jako jedną z możliwości powrotu na rynek pracy.

Na przestrzeni ostatnich lat zmieniła się sytuacja społeczno-ekonomiczna, co znajduje odzwierciedlenie we wskaźnikach związanych z bezrobociem. W grudniu 2020 r. stopa bezrobocia województwie mazowieckim wyniosła 4,4%, a w 2013 r. (wtedy była najwyższa) wynosiła 11,1%.

³³ Bank Danych Lokalnych, Główny Urząd Statystyczny - Ludność w wieku przedprodukcyjnym (17 lat i mniej), produkcyjnym i poprodukcyjnym wg płci, dane za 2019 rok. Data dostępu: 22.05.2019.

³⁴ Prognoza ludności dla województwa mazowieckiego na lata 2014–2050, str. 5-6, GUS, 2015 r., źródło: <https://warszawa.stat.gov.pl/publikacje-i-foldery/ludnosc/prognoza-ludnosc-dla-wojewodztwa-mazowieckiego-na-lata-20142050,6,1.html> [data dostępu: 21.10.2020 r.].

³⁵ Tamże, str. 11.

Rok 2020 przyniósł zachwianie na rynku pracy, związane z epidemią koronawirusa. W sierpniu 2020 r. w urzędach pracy zarejestrowanych było 145 718 osób bezrobotnych, to jest o 20 156 osób więcej niż w sierpniu 2019 r.³⁶ Ocena sytuacji na rynku pracy wymaga dalszych badań.

Wnioski:

- Spadek bezrobocia do 2020 r. oznacza dla pracodawców trudności w znalezieniu pracowników oraz trudności w znalezieniu bezrobotnych gotowych do tworzenia PES. W obliczu epidemii koronawirusa sytuacja na rynku pracy jest trudna do przewidzenia. Niezbędne dalsze promowanie ES jako jednego z instrumentów rynku pracy.
- W województwie mazowieckim są powiaty z bardzo wysoką stopą bezrobocia: gostyński, makowski, przysuski, pułtuski, radomski, sierpecki, szydlowiecki, żuromiński, m. Radom, co wydaje się okolicznością sprzyjającą powstawaniu nowych PES. Jednak nie można bezpośrednio powiązać skali bezrobocia z potencjałem powstawania nowych PES.
- Dużym wyzwaniem jest zapewnienie konkurencyjności zatrudnienia w PES w porównaniu do zatrudnienia w szarej strefie czy na otwartym rynku pracy.
- Większość osób w szczególnej sytuacji na rynku pracy stanowią osoby do trzydziestego i po pięćdziesiątym roku życia. Niezbędne jest dalsze promowanie ES jako jednego z instrumentów rynku pracy dla tych grup społecznych.

Niepełnosprawność

Osoby z niepełnosprawnościami stanowią dużą część uczestników programów i zajęć realizowanych przez podmioty reintegracyjne. Są również uprawnione do współtworzenia PS. Osoby z niepełnosprawnościami, które dołączają do sp. socj. mogą liczyć na duże wsparcie PFRON. Pozostałe formy spółdzielczości również posiadają szereg ułatwień związanych z zatrudnianiem osób z niepełnosprawnościami. Udział osób z niepełnosprawnościami jest trudny do oszacowania w PS, łatwiej jest w przypadku podmiotów reintegracyjnych, które prowadzą cykliczną sprawozdawczość.

Podstawowe dane dotyczące osób z niepełnosprawnościami:

- W 2019 r. na Mazowszu 19% osób z niepełnosprawnościami było aktywnych zawodowo, natomiast w całej Polsce 17,1% osób³⁷.
- W latach 2016-2018³⁸ ze środków PFRON w ramach działalności OWES udzielono wsparcia 25 osobom z niepełnosprawnością – dotacja na utworzenie dla nich nowych miejsc pracy.

Wnioski:

- Osoby z niepełnosprawnościami stanowią duży odsetek ogólnej liczby mieszkańców, a jednocześnie charakteryzują się niewielkim wskaźnikiem aktywności zawodowej. Należy podkreślić, że następuje niewielki wzrost współczynnika aktywności zawodowej, ale dalej jest on niski na tle średniej z krajów UE. Niezbędne jest dalsze promowanie ES jako jednego z pomysłów na aktywność zawodową wśród osób z niepełnosprawnościami.

³⁶ Wstępne dane o rynku pracy – województwo mazowieckie. Dane za sierpień 2020 r.. Wojewódzki Urząd Pracy w Warszawie, link: <https://wupwarszawa.praca.gov.pl/rynek-pracy/statystyki-i-analazy/informacje-miesieczne/> [data dostępu: 18.09.2020 r.].

³⁷ Na podstawie danych z Banku Danych Lokalnych GUS, data dostępu: 18.09.2020 r.

³⁸ Brak nowszych danych. Dane pochodzą z badań DES MRiPS. Obecnie badanie za lata 2019-2020 jest w trakcie realizacji.

- Brak danych o liczbie osób z niepełnosprawnościami w podziale na stopnie niepełnosprawności: lekki, umiarkowany i znaczny. Wskazane jest podjęcie badań i analiz w tym zakresie, ponieważ określony stopień niepełnosprawności upoważnia do współtworzenia różnych PES. Wskazane jest diagnozowanie populacji osób niepełnosprawnych, aby efektywnie kierować wsparcie w ramach sektora ES.
- Spadająca liczba sp. i. i n. – 14 zarejestrowanych, z czego 7 w stanie likwidacji (dane za październik 2019). Niezbędne jest głębsze przeanalizowanie problemów dotyczących tej część spółdzielczości.

Inne problemy społeczne – piecza zastępcza, bezdomność, uzależnienia – alkoholizm i narkomania, osoby zwalniane z zakładów karnych, uchodźcy, osoby chorujące psychicznie

W ramach innych problemów społecznych zasygnalizowane są osoby z chorobą psychiczną, uzależnieniami, z doświadczeniem bezdomności, uchodźcy, czy osoby po odbyciu kary więzienia oraz młodzież opuszczająca pieczę zastępczą. Są to osoby, które również mogą być wspierane przez sektor ES.

Wśród współtwórców CIS, KIS czy sp. socjal. mogą być także osoby chorujące psychicznie, uzależnione, z doświadczeniem bezdomności czy odbywania kary więzienia, jak również osoby w szczególnej sytuacji społecznej i zawodowej, np. młodzież opuszczająca pieczę zastępczą, czy uchodźcy.

Ze względu na objętość diagnozy nie przeprowadzono analizy tych grup społecznych. Poza tym dane posiadane przez MCPS w tym zakresie nie są kompletne. Niemniej należy pamiętać o tych osobach i podejmować działania zmierzające do włączenia ich w sektor PES.

Podsumowanie i rekomendacje

Ta część diagnozy pokazuje podmiotowy aspekt ES – osoby, które tworzą PES jako ich uczestnicy lub pracownicy. Przede wszystkim są to osoby z różnymi problemami społecznymi, ale także te, które z powodzeniem odnajdują się otwartym rynku pracy, ale chcą się realizować zawodowo w sektorze ES, bo bliskie są im jego wartości i idee. Choć sektor ES jest zasilany głównie przez osoby bezrobotne, to jest w nim miejsce także dla innych osób zagrożonych wykluczeniem społecznym.

W poniższej tabeli zawarte są główne rekomendacje dla grup osób wykluczanych społecznie zasilających sektor ES.

Tabela 3. Rekomendacje dot. rozdziału „Osoby tworzące sektor ES”

Sekcja	Ogólna rekomendacja
Ludność	Wzrastająca liczba osób w wieku poprodukcyjnym jest grupą wymagającą coraz większego wsparcia na różnych płaszczyznach. Jednym z rozwiązań jest zapewnienie realizacji usług społecznych przez PES.
Bezrobocie	Promocja ES jako rozwiązania lokalnego problemu bezrobocia. Zachęcenie osób bezrobotnych do pracy w PES.
Niepełnosprawność	Wzrost współczynnika aktywności zawodowej osób z niepełnosprawnościami poprzez zatrudnienie w PES.

Źródło: Opracowanie własne MCPS.

1.3. Problemy i wyzwania ekonomii społecznej

Charakterystyka instytucjonalnych aspektów sektora ES oraz osób, które go tworzą stanowi podstawę do dalszych analiz ES w województwie mazowieckim. Aby dopełnić obrazu ES zidentyfikowano problemy i wyzwania wpływające na jego kondycję. Poniższe informacje pochodzą z rozmów i spotkań z uczestnikami i pracownikami PES, z członkami MKRES oraz z własnych doświadczeń pracowników zespołu ES w MCPS związanych z realizacją działań na rzecz sektora ES. Należy podkreślić, że w większości są to dane nie zapewniające reprezentacyjności, niemniej jako badania realizowane metodami jakościowymi mają kluczowe znaczenie dla opracowania celu głównego i celów szczegółowych oraz zaplanowania działań wraz z kierunkami interwencji.

Wszystkie problemy i wyzwania zostały pogrupowane wokół następujących zagadnień:

1. Niska świadomość istnienia ES wśród mieszkańców województwa.
2. Brak stabilności funkcjonowania PS.
3. Trudny dostęp do dobrej jakości usług integracyjnych.
4. Brak zainteresowania instytucji publicznych oraz organizacji pozarządowych ES.
5. Niewystarczający poziom współpracy ES z administracją publiczną szczebla ponadlokalnego, nauką i biznesem.

Niska świadomość istnienia ES wśród mieszkańców województwa

Problemy i wyzwania:

- Dotarcie do beneficjentów – często internet oraz media społecznościowe nie są skuteczne. Wskazane jest rozszerzenie kanałów informowania, szukanie nowych, dostosowanych do adresatów komunikatu, np. poprzez ogłoszenia parafialne. Jednocześnie niezbędne jest zobligowanie OPS i PUP do kierowania klientów do lokalnych PES, w tym do CIS.
- Niska rozpoznawalność ES w różnych środowiskach, co przekłada się na niewielkie zainteresowanie udziałem w PES.
- Trudna/nieatrakcyjna tematyka lub brak atrakcyjnych form przekazu w zakresie edukowania różnych grup społecznych (szkoły, samorządy terytorialne itp.). Niezbędne jest opracowanie atrakcyjnych i dobrze adresowanych materiałów promocyjnych poświęconych ES.
- Brak lub niedostateczny stopień edukacji dzieci i młodzieży na tematy związane z wykluczeniem społecznym oraz reintegracją społeczno-zawodową i ES. Wyzwaniem jest uświadamianie młodych ludzi o możliwościach wykorzystywania ES w zakresie rozwiązywania problemów społecznych i/lub realizowania ścieżki zawodowej
- Brak systemowej promocji, edukacji i informacji nt. ES wśród instytucji publicznych. Poprawa sytuacji w tym zakresie umożliwi większą współpracę na linii różnych instytucji z PES, które mogą być traktowane jako jedna z form rozwiązywania lokalnych problemów społecznych.
- Brak ogólnych informacji o PES działających lokalnie – niskie zaangażowanie JST, mediów lokalnych oraz innych podmiotów w promocję ES.
- Promocja na szeroką skalę wiąże się z bardzo dużymi nakładami finansowymi. Tym samym zasadne jest zabezpieczenie większych środków finansowych oraz

prorowadzenie profesjonalnej (efektywnej) kampanii promocyjnej. W przypadku mniejszych środków finansowych należy poszukiwać różnych form promocji, które nie generują dużych kosztów. Brak stabilności funkcjonowania PS

Problemy i wyzwania:

- Najważniejszym zadaniem ekonomicznym PS jest zarabianie na swoje funkcjonowanie. Brak klientów oraz brak zleceń skutkuje utratą płynności finansowej oraz stabilności PS. Niezbędne jest zapewnienie wsparcia szkoleniowego, doradczego oraz różnorodnych form wsparcia finansowego, nie tylko za pomocą dotacji, ale również z wykorzystaniem instrumentów zwrotnych (np. pożyczki). Tego typu pomoc musi być dostępna dla nowopowstałych oraz dłużej działających na rynku PS.
- Skomplikowane przepisy prawne w zakresie lustracji oraz likwidacji sp. socj. oraz ich wysokie koszty realizacji. Wskazane jest promowanie zrzeszania się sp. socj. w związku rewizyjne, co wiąże się z dostępem do tańszych usług lustracji i obniżeniem ewentualnej likwidacji podmiotu.
- JST nie widzą i nie wspierają lokalnych PS. Jest to problem często wskazywany przez PS. Potrzebna jest promocja lokalnych PS oraz nawiązanie współpracy z lokalnym samorządem, w tym promowanie roli PS w rozwiązywaniu lokalnych problemów społecznych. JST może włączyć PS w realizację swoich zadań, np. zapewnienie usług społecznych dla lokalnej społeczności, zleczanych na podstawie przepisów ustawy o zamówieniach publicznych. Jednocześnie należy podkreślić, że w zakresie zapewnienia stabilności funkcjonowania PS niezbędna jest dogłębna analiza biznesowa konkretnego podmiotu.
- Duża liczba nieaktywnych sp. socj. Jedną z przyczyn może być skomplikowana procedura likwidacji podmiotu³⁹. Niestety dalsze losy pracowników nieaktywnych spółdzielni nie są monitorowane.
- Bez wsparcia OWES ze środków UE i Samorządu Województwa Mazowieckiego nie powstają żadne podmioty. Wskazane jest podjęcie prac nad opracowaniem systemu wspierania ES po zakończeniu finansowania ze środków UE.
- Brak chętnych do zakładania PS, między innymi z racji niskiego bezrobocia oraz niskich zarobków w PS. Dodatkowo powyższa sytuacja jest trudna do dalszego przewidzenia po zachwianiu rynkowym z powodu epidemii koronawirusa w 2020 r. Wskazane jest promowanie pozytywnych aspektów pracy w PS.

Trudny dostęp do dobrej jakości usług reintegracyjnych

Problemy i wyzwania:

- Trudny dostęp do usług reintegracyjnych przede wszystkim z powodu braku współpracy międzyinstytucjonalnej oraz hermetyczności środowiska oraz uzależnienia PES od jednego źródła finansowania. Wskazane jest przeanalizowanie kwestii dostępności oraz podjęcie działań na rzecz zapewnienia możliwości uczestniczenia dla większej liczby osób potrzebujących. Niska jakość usług reintegracji społeczno-zawodowej przekłada się na zbyt małą liczbę osób

³⁹ Raport z badania pt. „Determinanty przeżywalności spółdzielni socjalnych w województwie mazowieckim Jak długo utrzymuje się spółdzielnia socjalna? Badanie czynników warunkujących powodzenie i niepowodzenie funkcjonowania spółdzielni socjalnych w województwie mazowieckim”, Stowarzyszenie Wspierania Inicjatyw Gospodarczych DELTA PARTNER, Cieszyn – Warszawa, 2018, str. 8. Źródło: <http://mcps.com.pl/ekonomia-spoleczna/analizy-i-badania/a/> [data dostępu 12.01.2021 r.].

znajdujących pracę po opuszczeniu WTZ i ZAZ. Wśród absolwentów CIS zatrudnienie podejmą 4 osoby z 10, które ukończyły zajęcia w CIS⁴⁰. Wskazane jest umożliwianie PES świadczenia lepszej jakości usług reintegracyjnych. Wiąże się to z kolejnym problemem, o którym jest mowa poniżej.

- Niewystarczające środki finansowe na prowadzenie skutecznych działań w zakresie reintegracji zawodowej i społecznej przez CIS i WTZ. Kształtowanie kompetencji zawodowych, które są poszukiwane przez pracodawców, wymaga inwestycji w nowoczesny sprzęt, maszyny, wyposażenie. Dopelnieniem jest reintegracja społeczna, która także wymaga nakładów finansowych, aby zapewnić atrakcyjne formy i większą skuteczność usług wspierających uczestników zajęć.
- Słabe prawodawstwo, w którym brak jest elastyczności, a jednocześnie jest pełne zawilości. Niezbędne są działania rzecznicze, poprzez które będą zgłaszane do innych instytucji wszelkie uwagi i problemy środowiska podmiotów reintegracyjnych.
- Brak chętnych do pracy w CIS⁴¹ z powodu niskiego bezrobocia oraz niskich zarobków w PES w porównaniu do szarej strefy lub wsparcia socjalnego oferowanego przez państwo. Potrzebne jest promowanie roli podmiotów reintegracyjnych w rozwiązywaniu lokalnych problemów społecznych.
- Duża liczba osób oczekujących na miejsce w takich podmiotach reintegracyjnych, jak WTZ i ZAZ (kolejki, listy rezerwowe). Istnieje potrzeba prowadzenia badań i analiz w zakresie zapewnienia dostępności do WTZ i ZAZ dla osób z niepełnosprawnościami.
- Niskie świadczenia dla uczestników/pracowników podmiotów reintegracyjnych. Potrzebne są działania rzecznicze, w których ten problem będzie zgłaszany do odpowiednich instytucji.

Brak zainteresowania instytucji publicznych oraz organizacji pozarządowych ES

Problemy i wyzwania:

- Brak wsparcia dla już istniejących PES do 2019 roku, mimo że część PES wymagała dalszego wspierania w różnych aspektach i w różnym stopniu. W kolejnych latach uruchomiono środki finansowe, m. in. samorządu województwa mazowieckiego w ramach projektów realizowanych przez OWES, aby zapewnić wsparcie szerszej grupie PES. Dla nowych i istniejących PES wskazane jest utrzymanie takiej formy wspierania.
- Uzależnienie rozwoju sektora ES – dotyczy to głównie sp. socj., NGO – od środków UE. Bez wsparcia dotacyjnego i pomostowego zainteresowanie tworzeniem PES jest bardzo niskie. Niezbędne są analizy oraz działania rzecznicze na rzecz włączenia rozwiązań stosowanych w projektach unijnych w procedury urzędów pracy, np. zapewnienie szerokiego doradztwa, wypłata świadczeń pomostowych, elastyczność w przekazywaniu środków bez skomplikowanych procedur wekslowych.

⁴⁰ Dane pochodzą z KPRES. Dokument dostępny na stronie internetowej Departamentu Ekonomii Społecznej i Solidarnej w Ministerstwie Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej – źródło: <http://www.ekonomiaspoleczna.gov.pl/Krajowy,Program,Rozwoju,Ekonomii,Społecznej,do,2023,roku,przyjety,przez,Rade,Ministrow.,4119.html> [data dostępu: 12.01.2021 r.].

⁴¹ Dla przykładu - uczestnicy CIS mają status osób bezrobotnych, a od CIS otrzymują świadczenie integracyjne w wysokości zasiłku dla bezrobotnych. Uczestnik CIS w pierwszym próbnym miesiącu otrzymuje 50% świadczenia integracyjnego, następnie jest to kwota 100% zasiłku dla bezrobotnych.

- Brak chęci osób bezrobotnych oraz zagrożonych wykluczeniem społecznym do zakładania sp. socj., co wynika ze zmniejszającej się liczby osób bezrobotnych, a także z braku kompleksowej oferty wsparcia i szerokiej promocji ES poprzez różne kanały komunikacji (np. promocja w instytucjach publicznych, promocja z wykorzystaniem mediów). Należy też podkreślić brak zrozumienia idei ES w społeczeństwie.
- Słaba znajomość ES przez samorządy i instytucje samorządowe (w tym UP) oraz umiarkowane zainteresowanie tą problematyką. Część PUP wskazuje także na brak zainteresowania klientów ideą ES. Wskazana jest promocja ES jako jednej z form realizacji swojej kariery zawodowej. Dodatkowo niezbędne jest zapewnienie szerszego wsparcia doradczego dla pracowników instytucji publicznych. Obecnie taka pomoc jest świadczona przez OWES-y, a także za pośrednictwem powoływanych w lokalnym samorządzie Rzeczników Ekonomii Społecznej i Solidarnej.
- Niechęć JST do angażowania się we wspieranie lokalnych PES, które były powołane przez poprzednie władze. Niestety część PES zakładanych przez osoby prawne boryka się z trudnościami po zmianie lokalnych decydentów. Niezbędne są działania promocyjne dotyczące roli ES w rozwiązywaniu lokalnych problemów społecznych oraz podniesienie kompetencji PES w zakresie dostosowywania się do zmieniającej się sytuacji, nawiązywania współpracy i kształtowania relacji z różnymi instytucjami.
- Zniechęcenie JST do podejmowania działań lokalnych na rzecz ES pod wpływem wcześniejszych, niekorzystnych doświadczeń z ES, chociażby w postaci zakładania sp. socj., które przestały już działać. Dodatkowo wskazuje się na wysokie ryzyko niepowodzenia w przypadku powołania PES przez grupę inicjatywną zdominowaną przez osoby zagrożone wykluczeniem społecznym, przyzwyczajone do funkcjonowania w roli klienta pomocy społecznej, niegotowe do przyjęcia odpowiedzialności. Niezbędne jest promowanie dobrych praktyk sektora ES, przykładów pozytywnych inicjatyw oraz dalsze podkreślanie roli ES w rozwiązywaniu lokalnych problemów społecznych.
- Niedostatek środków finansowych na inicjatywy lokalne oraz działania na rzecz ES. Rozumienie ES i jej zalet jest powiązane z aktywizacją społeczeństwa lokalnego. Wzrost liczby oddolnych inicjatyw lokalne o charakterze samopomocowym nastawionych na rozwiązywanie lokalnych problemów społecznych i poprawę jakości życia pomoże w rozumieniu i propagowaniu idei ES.
- Niska świadomość przedsiębiorców na temat zatrudniania osób z niepełnosprawnościami i długotrwale bezrobotnych. Wskazane jest zaangażowanie biznesu jako partnera dla sektora ES.

Niewystarczający poziom współpracy ES z administracją publiczną szczebla ponadlokalnego, nauką i biznesem

Problemy i wyzwania:

- Brak kompleksowych badań nt. rodzaju usług, na które jest popyt i które mogłyby być realizowane przez PES. Badania powinny być prowadzone wspólnie z przedstawicielami JST i lokalnego biznesu, tak aby ES wypełniła lukę w niszowych dziedzinach.

- Trudności w zaangażowaniu biznesu w działania lokalne. Mniejsze firmy lokalne nie zawsze mają czas i środki na podjęcie działań w ramach społecznej odpowiedzialności biznesu.
- Niechęć biznesu do PES z powodu preferencyjnego traktowania PES i wsparcia, jakie otrzymują od instytucji publicznych przy braku podobnych działań na rzecz pozostałych firm działających na rynku. Wskazane jest wzajemne poznanie potrzeb i możliwości, jakie może nieść współpraca między PES a biznesem.
- Brak stałej relacji z przedstawicielami różnych instytucji z administracji publicznej, które realizują działania na rzecz ES. Rekomenduje się poszerzenie składu osobowego MKRES o przedstawicieli biznesu.
- Niewielki stopień wykorzystywania potencjału naukowego uczelni wyższych przez sektor ES – począwszy od wspólnych działań badawczych poprzez transfer rozwiązań lub osób, które swoją wiedzą mogłyby wesprzeć rozwój PES.

Podsumowanie i rekomendacje

W poniższej tabeli zaprezentowano główne rekomendacje dla poszczególnych sekcji.

Tabela 4. Rekomendacje po rozdziale „Problemy i wyzwania ekonomii społecznej”

Kategoria	Ogólna rekomendacja
Niska świadomość istnienia ES wśród mieszkańców województwa	<ul style="list-style-type: none"> ■ Najpierw konieczna jest edukacja i promocja ES wśród różnych grup środowisk/interesariuszy oraz wśród samego środowiska ES, którzy statutowo zajmują się integracją zawodową, społeczną, leczniczą, tworzeniem miejsc pracy i świadczeniem różnego rodzaju usług użyteczności publicznej. Następnie przeszkolone osoby w tych instytucjach mogą promować ideę ES w lokalnych działaniach dla osób/klientów danej instytucji. ■ Dotarcie z wiedzą i edukacją do szerokiej grupy interesariuszy. Osoby z różnych służb powinny znać rozwiązania wypracowane w sektorze ES i wykorzystywać do rozwiązywania lokalnych problemów społecznych.
Brak stabilności funkcjonowania PS	<ul style="list-style-type: none"> ■ Wielokanałowe zabieganie o klientów indywidualnych i instytucjonalnych. ■ Zapewnienie przewagi konkurencyjnej ES nad szarą strefą oraz wsparciem socjalnym ze strony państwa. ■ Wzmacnianie pozytywnych aspektów prowadzenia PS, tak aby było to opłacalne i nie było zależne w 100% od mechanizmów wsparcia (dotacje, doradztwo świadczone przez OWES i UP). ■ Działania na rzecz większej liczby zleczanych usług publicznych przez JST na rzecz PS/PES, w szczególności poprzez promowanie stosowania odpowiedzialnych zamówień publicznych i klauzul społecznych, usług użyteczności publicznej, edukacji i rzecznictwa wśród samorządowców.
Trudny dostęp do dobrej jakości usług integracyjnych	<ul style="list-style-type: none"> ■ Większy nacisk na reintegrację zawodową uczestników w podmiotach reintegracyjnych. ■ Unowocześnienie sprzętu i wyposażenia w CIS-ach, WTZ-ach i ZAZ-ach tak, aby przygotowywać pracowników do pracy z wykorzystaniem nowoczesnych technologii. ■ Rzecznictwo na rzecz zmian oraz uelastycznienia przepisów prawnych, np. w zakresie ułatwienia sprzedaży produktów wytwarzanych przez WTZ.
Brak zainteresowania instytucji publicznych oraz organizacji pozarządowych ES	<ul style="list-style-type: none"> ■ Kontynuacja oraz rozwój systemu wsparcia dla nowych oraz istniejących PES. ■ Pogłębienie roli PES w rozwoju lokalnym poprzez włączenie ich w działania JST, OWES, PFRON, UP. ■ Prowadzenie profesjonalnego rzecznictwa na rzecz PES.

Kategoria	Ogólna rekomendacja
Niewystarczający poziom współpracy ES z administracją publiczną szczebla ponadlokalnego, nauką i biznesem	<ul style="list-style-type: none"> ■ Promowanie ES wśród środowisk biznesowych. ■ Włączenie ES w proces kształcenia studentów. Nawiązanie współpracy z uczelniami wyższymi. ■ Nawiązanie stałej współpracy z przedstawicielami administracji publicznej na rzecz rozwoju ES.

Źródło: Opracowanie własne MCPS.

2. Analiza SWOT

Zastosowanie w diagnozie narzędzia SWOT do przeanalizowania stanu sektora ES w województwie mazowieckim służyło temu, aby zidentyfikować jej mocne oraz słabe strony i żeby wskazać szans i zagrożenia dla dalszego jej rozwoju w otoczeniu zewnętrznym. Jednocześnie należy pokreślić, że rozwój lub stagnacja ES zależy od różnych podmiotów oraz od wielu czynników społeczno-ekonomicznych. Ich świadomość umożliwia efektywne zaplanowanie działań na rzecz mazowieckiej ES.

Silne strony:

- Wzrost roli aktywnych form pomocy, programów, usług oraz profilaktyki w miejsce interwencji i dystrybucji świadczeń.
- Duży potencjał i zaangażowanie NGO w działania na rzecz ES.
- Wzrost liczby PES, zwłaszcza rosnąca liczba CIS, sp. socj., ZAZ.
- Ugruntowana na rynku pozycja części PES, m. in. sp. socj. (dobre praktyki oraz wzmacnianie widoczności oraz jakości ES w woj. mazowieckim).
- Nowo tworzone miejsca pracy w sektorze ES.
- Ciągłość i spójność systemu wsparcia ES zapewniana przez środki UE i Samorządu Województwa Mazowieckiego.
- Spotkania sieciujące PES (CIS, WTZ) i otoczenia ES (MKRES, OWES-y), scalające środowisko wokół spraw sektora ES.
- Konkurs Mazowieckiej Marki Ekonomii Społecznej promujący najlepsze PES w województwie mazowieckim.
- Kampanie społeczne promujące ideę ES.

Słabe strony:

- Znaczna liczba osób korzystających z pomocy społecznej i wysoki odsetek osób na trwałe objętych systemem pomocy społecznej, w tym osób pozostających poza rynkiem pracy, mimo korzystnych zmian na rynku pracy.
- Słaba kondycja części PES działających na Mazowszu lub zawieszenie ich działalności.
- Niewystarczająca wiedza osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, w tym ubogich o możliwościach zatrudnienia w PES.
- Niska świadomość nt. ES wśród części pracowników różnych instytucji oraz decydentów.
- Niska świadomość współpracy między PES a biznesem.
- Niska wiedza i świadomość obywateli nt. ES.
- Niski wskaźnik zatrudnienia osób z niepełnosprawnościami.
- Nierównomierny rozkład terytorialny organizacji pozarządowych, niska aktywność obywatelska (liderzy), zwłaszcza na terenach wiejskich.
- Mała ilość i różnorodność, a także niska jakość części produktów PES.

- Nierównomierny poziom zainteresowania ES ze strony JST.
- Negatywny wizerunek ES, np. sp. socj.
- Niewielkie zainteresowanie PES ubieganiem się o realizację zamówień publicznych.

Szanse:

- Efektywna współpraca na rzecz stworzenia spójnego systemu wspierania ES (środki europejskie i środki samorządowe).
- Zwiększanie popytu na usługi społeczne, m in. z zakresu opieki dla osób starszych.
- Zwiększenie świadomości społecznej co do potrzeby samoorganizacji i samopomocy społecznej, jej roli w działaniach na rzecz poprawy jakości życia i budowania społeczeństwa obywatelskiego odpowiedzialnego solidarnie za wspieranie osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, m. in. z wykorzystaniem ES.
- Wdrożenie programów edukacyjnych nt. ES w instytucjach z otoczenia ES.
- Uchwalenie ustawy o ekonomii społecznej i solidarnej.
- Aktualizacja Krajowego Programu Rozwoju Ekonomii Społecznej oraz dalsze wzmacnianie ekonomii społecznej na szczeblu rządowym i samorządowym.
- Środki unijne wspierające ES na poziomie woj. mazowieckiego i ogólnokrajowym.
- Wojewódzkie i ogólnopolskie kampanie społeczne na rzecz ES.
- Włączenie ES do głównego nurtu polityk publicznych na poziomie krajowym i regionalnym.
- Możliwość stosowania klauzul społecznych w zamówieniach publicznych zwiększające szanse PES na lokalnym rynku usług.

Zagrożenia:

- Kumulacja problemów powodujących wykluczenie społeczne (ubóstwo, brak pracy, choroba).
- Niski poziom współpracy pomiędzy różnymi podmiotami na rzecz rozwoju sektora ES.
- Pogłębienie różnic między Warszawą a peryferiami w dostępie do usług społecznych.
- Koncentracja PES wokół aglomeracji warszawskiej.
- Zawieszenie prac nad ustawą o ekonomii społecznej i solidarnej.
- Kryzys społeczno-gospodarczy, w szczególności związany z pandemią COVID-19, co przekłada się na kondycję PES.

3. „Drzewo problemów”

„Drzewo problemów” zostało opracowane przez zespół ds. Planu w ramach opracowywania ekspertyzy oceniającej roboczą wersję dokumentu. Celem zastosowania tego narzędzia w diagnozie było przeanalizowanie głównych problemów sektora ES w kontekście związków przyczynowo-skutkowych pomiędzy czynnikami, które generują te problemy a negatywnymi następstwami utrzymujących się problemów. Uporządkowany opis tych zależności jest podstawą do sformułowania celu głównego i celów szczegółowych Planu.

Za główny problem sektora ES uznano „niewystarczający udział sektora ekonomii społecznej i solidarnej w polityce społeczno-gospodarczej województwa mazowieckiego”. Jako przyczyny tego stanu rzeczy zdiagnozowano:

1. Niską świadomość istnienia ES wśród mieszkańców województwa.
2. Słabość sektora PES, w tym PS.

3. Brak dostatecznej oferty usług reintegracyjnych dla osób zagrożonych wykluczeniem społecznym i wymagających wsparcia.
4. Brak dostatecznej współpracy między JST i PES.
5. Rozproszenie odpowiedzialności w zakresie rozwoju ES.

Problem niskiej świadomości istnienia ES wśród mieszkańców Mazowsza powiązано z niską wiedzą mieszkańców, stereotypowym i negatywnym postrzeganiem ES oraz brakiem znajomości ES lub jej właściwym pojmowaniem.

Jako przyczyny słabości sektora PES, w tym PS, wskazano niską konkurencyjność PS na rynku i ich brak stabilności ekonomicznej oraz niską skalę współpracy z biznesem, a także trudności w prowadzeniu działań reintegracyjnych. W kontekście liderów wskazano na ich braki kompetencyjne oraz wypalenie, przekładające się na zmniejszającą się aktywność w środowisku lokalnym. Podkreślono także trudne warunki formalne tworzenia i funkcjonowania PS, słabą kondycję spółdzielni uczniowskich oraz wskazano na deficyty radzenia sobie w sytuacji zagrożenia epidemiologicznego.

Trzecim problemem jest brak dostatecznej oferty usług reintegracyjnych dla osób zagrożonych wykluczeniem społecznym i wymagających wsparcia. Głównym czynnikiem warunkującym ten problem jest brak funduszy na doinwestowanie podmiotów przez JST. Jednocześnie województwo mazowieckie jest regionem zróżnicowanym pod względem dostępności do podmiotów reintegracyjnych. Omówione aspekty przekładają się na jakość reintegracji społeczno-zawodowej.

Kolejny problem to jest brak dostatecznej współpracy między JST i PES. Wskazano również na brak dostatecznej wiedzy o ES w JST, co przekłada się na małe zainteresowanie JST zakupami w PES oraz na traktowanie lokalnych liderów sektora ES jako zagrożenia dla własnych działań. Jednocześnie trzeba mieć na uwadze, że niekorzystnymi czynnikami dla wzajemnej współpracy są zmiany na stanowiskach po wyborach samorządowych. Kolejnym aspektem jest niedostateczna podaż wysokiej jakości usług i towarów za strony PES na lokalnych rynkach.

Ostatnim problemem jest rozproszenie odpowiedzialności w zakresie rozwoju ES. Po wielu latach starań wciąż nie została dopracowana i uchwalona ustawa o ekonomii społecznej i solidarnej. Nadal brakuje spójnej koncepcji oceny kondycji sektora ES na Mazowszu, choć trwają prace nad ogólnopolskim systemem monitorowania ES w Polsce. Rozproszone są także prace nad różnymi dokumentami strategicznymi na poziomie województwa. Niezbędne jest zapewnienie spójności w zapisach na rzecz ES. Rozwój ES jest uzależniony od środków UE, które gwarantują najpełniejszy pakiet wsparcia (doradztwo, wsparcie pomostowe) dla nowych PES oraz w mniejszym zakresie na rzecz istniejących podmiotów. Dodatkowe środki dla ES są dosyć rozproszone.

Analiza przeprowadzona przy pomocy narzędzia „drzewo problemów” pomogła w procesie formułowania celu głównego i celów szczegółowych, a także działań na rzecz rozwoju mazowieckiej ES. Większość problemów zapisanych w formie „drzewa” została już omówiona w podrozdziale III.1.3

4. Kierunki rozwoju sektora ES

PS działają w różnych branżach gospodarki, najczęściej są to usługi gastronomiczne, utrzymania czystości, remontowo-budowlane, opiekuńcze i rehabilitacyjne, ogrodnicze, ale także usługi w sferze kultury, rozrywki i sportu. Rozwój sektora ES zależy od lokalnego rynku i może być stymulowany przez otoczenie ES, np. przez samorządy lokalne. Należy podkreślić możliwość rozwoju PES dzięki realizowaniu usług społecznych i zadań publicznych na zlecenie samorządu lokalnego. Zwłaszcza, że np. prognozy demograficzne wskazują na konieczność wspierania opieki nad dziećmi (słabnący trend) oraz nad osobami starszymi (wzrastający trend).

Kierunki rozwoju są także zależne od rodzaju PES. Inne są perspektywy dla PS, a inne dla podmiotów reintegracyjnych, których rola została określona ustawowo.

W części diagnostycznej KPRES opisano nowe kierunki rozwój sektora ES, w które wpisują się kierunki rozwoju mazowieckich PES. Dotyczą one takich zagadnień, jak:

- 1) usługi społeczne użyteczności publicznej⁴²;
- 2) zadania publiczne w zakresie rozwoju lokalnego⁴³;
- 3) gospodarka obiegu zamkniętego⁴⁴.

Jednocześnie należy uzupełnić listę kierunków rozwoju sektora ES o informacje dot. sytuacji kryzysowych, zwłaszcza epidemii koronawirusa zapoczątkowanej na przełomie 2019 i 2020 r.

Wskazane powyżej kierunki rozwoju sektora ES w Polsce są najważniejsze dla rozwoju mazowieckiej ES, ale jednocześnie nie ograniczają swobody w podejmowaniu inicjatyw zmierzających do tworzenia ścieżki biznesowej dla dowolnego PES. Warto podkreślić, że powstawało już wiele PES działających w niszowych branżach, które podejmują się działań niezwiązanych z lokalnym samorządem (usługi społeczne, rozwój lokalny).

4.1. Usługi społeczne użyteczności publicznej

W katalogu usług społecznych użyteczności publicznej znajdują się następujące usługi zlecane przez JST:

- pomoc społeczna, w rozumieniu przepisów ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej;
- zatrudnienie socjalne, w rozumieniu przepisów ustawy z dnia 13 czerwca 2003 r. o zatrudnieniu socjalnym;
- opieka nad dziećmi, o której mowa w ustawie z dnia 4 lutego 2011 r. o opiece nad dziećmi w wieku do lat 3;
- wspieranie rodziny i systemu pieczy zastępczej, określone ustawą z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej;
- kształcenie, wychowanie i opieka, o których mowa w ustawie z dnia 14 grudnia 2016 r. – Prawo oświatowe oraz ustawie z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty;

⁴² KPRES, str. 28, 93

⁴³ Tamże, str. 96

⁴⁴ Tamże, str. 95

- ochrony zdrowia, w tym ochrony zdrowia psychicznego, w rozumieniu ustawy z dnia 11 września 2015 r. o zdrowiu publicznym, ustawy z dnia 15 kwietnia 2011 r. o działalności leczniczej oraz ustawy z dnia 19 sierpnia 1994 r. o ochronie zdrowia psychicznego;
- wspieranie osób niepełnosprawnych w rozumieniu ustawy z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych.

W 2017 r. GUS przeprowadził badanie obejmujące zlecenie usług użyteczności publicznej przez JST. Zdecydowana większość działań jest wykonywana bezpośrednio przez JST lub jednostki podległe, głównie w zakresie pomocy społecznej, wspierania rodziny i pieczy zastępczej, kultury fizycznej, turystyki oraz kultury i ochrony zabytków, a także kształcenia, wychowania i opieki. Część zadań zlecana jest w trybie ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie, głównie dotyczy to zadań w obszarze kultury fizycznej i turystyki. Niewielki odsetek zadań jest realizowany w ramach zamówień publicznych lub innych trybów.

Tabela 5. Wybrane usługi użyteczności publicznej organizowane przez JST wg trybu ich realizacji

Usługi	Samodzielnie i podległe jednostki organizacyjne	Tryb ustawy o działalności pożytku pub. i o wolontariacie	Tryb ustawy PZP	Inny tryb
Pomoc społeczna	90,4%	19,3%	8,8%	7,0%
Zatrudnienie socjalne	17,5%	0,3%	1,2%	2,9%
Opieka nad dziećmi do lat 3	21,6%	1,8%	2,0%	1,2%
Wspieranie rodziny i pieczy zastępczej	74,9%	7,9%	2,6%	5,6%
Kształcenie, wychowanie i opieka	64,0%	11,7%	3,8%	5,3%
Ochrona zdrowia	49,4%	10,5%	4,4%	8,2%
Wspieranie osób niepełno-sprawnych	59,4%	16,7%	5,0%	5,0%
Kultura oraz ochrona zabytków	64,6%	21,9%	7,0%	8,8%
Kultura fizyczna turystyka	66,7%	40,1%	8,5%	7,0%

Źródło: opracowanie własne MCPS, na podstawie danych GUS z badania pt. „Działalność JST związana z rozwojem ekonomii społecznej i realizacja budżetów obywatelskich w 2017 r.”, tab. 10 Tryby realizacji zadań publicznych przez JST w poszczególnych obszarach w 2017 r.; źródło: <https://bip.stat.gov.pl/dzialalnosc-statystyki-publicznej/projekty-unijne-w-statystyce/zintegrowany-system-monitorowania-sektora-ekonomii-spolecznej-zsmses/wyniki-badan/dzialalnosc-jst-zwiazana-z-rozwojem-ekonomii-spolecznej-i-realizacja-budzetow-obywatelskich-w-2017/> [data dostępu: 23.10.2020 r.].

Rekomendacja:

- Zadania użyteczności publicznej mogą być realizowane w większym zakresie przez PES.
- Niezbędne jest promowanie idei ES oraz działających PES, tak aby wskazać możliwą ścieżkę realizacji usług użyteczności publicznej przez sektor ES. Wskazane jest mobilizowanie JST do większej współpracy z MCPS (partnerstwa, funkcja Rzeczników Ekonomii Społecznej i Solidarnej⁴⁵) i OWES (doradztwo, partnerstwa), a także do podjęcia kroków do zakładania lub wspierania PES.

⁴⁵ Rzecznik Ekonomii Społecznej i Solidarnej to osoba reprezentująca jednostkę samorządu terytorialnego (najczęściej gminę, rzadziej powiat), która na mocy porozumienia o współpracy międzyinstytucjonalnej podpisanego przez władze lokalne wspiera rozwój sektora ekonomii społecznej na swoim terenie. Aktualną informację na temat Rzeczników Ekonomii Społecznej i Solidarnej działających na Mazowszu można znaleźć na stronie MCPS ww.mcps.com.pl w zakładce „Ekonomia społeczna”.

4.2. Zadania publiczne w zakresie rozwoju lokalnego

Zadania publiczne w zakresie rozwoju lokalnego to w szczególności te, które dotyczą następujących zagadnień:

- rewitalizacja, o której mowa w ustawie z dnia 9 października 2015 r. o rewitalizacji;
- kultura, w tym biblioteki gminne i innych instytucji kultury oraz ochrona zabytków i opieka nad zabytkami, o których mowa w ustawie z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej, ustawie z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, ustawie z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach oraz ustawie z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach;
- kultura fizyczna i turystyka oraz krajoznawstwo, o których mowa w ustawie z dnia 25 czerwca 2010 r. o sporcie, ustawie z dnia 25 czerwca 1999 r. o Polskiej Organizacji Turystycznej, ustawie z dnia 29 sierpnia 1997 r. o usługach hotelarskich oraz usługach pilotów wycieczek i przewodników turystycznych;
- ochrona środowiska i przyrody, gospodarka wodna, o których mowa w ustawie z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska, ustawie z dnia 13 września 1996 r. o utrzymaniu czystości i porządku w gminach, ustawie z dnia 18 lipca 2001 r. – Prawo wodne, ustawie z dnia 14 grudnia 2012 r. o odpadach, ustawie z dnia 20 lutego 2015 r. o odnawialnych źródłach energii;
- wspieranie i upowszechnianie idei samorządowej, w tym tworzenie warunków do działania i rozwoju jednostek pomocniczych i wdrażania programów pobudzania aktywności, o których mowa w ustawie z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju.

PES działają w sferach kultury, sportu i turystyki, co może być pomocne w realizowaniu działań związanych z rewitalizacją. Część podmiotów świadczy usługi remontowo-budowlane oraz wykończeniowe, porządkowe i ogrodnicze, itp., które wchodzi w zakres prac polegających na odnowieniu obiektów czy różnych przestrzeni. PES mogą też być najemcami modernizowanych lokali i włączać się w procesy rewitalizacji społecznej środowiska lokalnego.

Rekomendacja:

- Wśród JST należy promować PES jako uczestników procesu rewitalizacji posiadających kompetencje i doświadczenie w obszarze kultury, sportu, ochrony środowiska oraz wdrażania idei aktywności obywatelskiej. Wskazane jest także zachęcanie JST do współpracy z PES w roli podwykonawców w realizacji działań budowlanych, remontowych, porządkowych na terenach podlegających odnowieniu, czy przebudowie.

4.3. Klimat i środowisko

Europejski Zielony Ład⁴⁶ to plan Komisji Europejskiej, w którym zawarte są działania na rzecz zrównoważonej gospodarki UE. Osiągnięcie jej ma nastąpić poprzez przeformułowanie wyzwań związanych z klimatem i środowiskiem w nowe możliwości w różnych dziedzinach polityki, przy jednoczesnej trosce, aby ta zmiana była sprawiedliwa i sprzyjała włączeniu społecznemu. Celem nadrzędnym jest „zasobooszczędna” i konkurencyjna gospodarka, która w 2050 r. osiągnie zerowy poziom emisji gazów

⁴⁶ Informacje dot. „Europejskiego Zielonego Ładu” pochodzą ze strony Komisji Europejskiej, źródło: https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/european-green-deal_pl [data dostępu: 18.03.2021 r.].

cieplarnianych netto przy jednoczesnym oddzieleniu wzrostu gospodarczego od zużywania zasobów.

Tym samym działania zapisane w planie Europejski Zielony Ład mają zapewnić efektywne gospodarowanie zasobami dzięki transformacji na czystą gospodarkę o obiegu zamkniętym przy jednoczesnym zmniejszeniu poziomu zanieczyszczeń i troski o środowisko.

Zgodnie z dokumentem unijnym osiągnięcie powyższych założeń będzie wymagało działań we wszystkich sektorach gospodarki poprzez:

- inwestycje w technologie przyjazne dla środowiska;
- wspieranie innowacji przemysłowych;
- wprowadzanie czystszych, tańszych i zdrowszych form transportu prywatnego i publicznego;
- obniżenie emisyjności sektora energii;
- zapewnienie większej efektywności energetycznej budynków;
- współpraca z partnerami międzynarodowymi w celu poprawy światowych norm środowiskowych.

Część z ww. aspektów bezpośrednio wpływa także na sektor ES, który powinien wpisać się w proponowane zmiany. Tym samym będzie to spójne z wartościami charakteryzującymi ES, jak solidarność i użyteczność społeczna⁴⁷.

Zgodnie z zapisami KPRES gospodarka obiegu zamkniętego jest „rozumiana jako koncepcja, w której wartość, produkty, wytwarzanie odpadów powinno być jak najbardziej zminimalizowane. Ta forma organizacji relacji ekonomicznych ma szczególne znaczenie dla wspólnot lokalnych, ponieważ pozwala na ograniczanie niekorzystnych zjawisk (np. nadmiernej produkcji odpadów, marnowania żywności) dotyczących wszystkich członków takiej społeczności”.

Część mazowieckich PES działa w sferze usług komunalnych, a zatem mogą włączyć się w gospodarkę obiegu zamkniętego oraz inne inicjatywy proekologiczne, np. związane z pozyskiwaniem odnawialnej energii elektrycznej.

Rekomendacja:

- Sektor ES będzie zobowiązany do podjęcia inicjatyw wpisujących się w założenia opisane w dokumencie pt. „Europejski Zielony Ład”.
- W obliczu zmian klimatycznych będą podejmowane działania proekologiczne, w które mogą włączać się PES. Takie działania będą promowane oraz przedstawiane jako „dobre praktyki”.

4.4. Nowe technologie i cyfryzacja

We wcześniejszych podrozdziałach opisu stanu ES na Mazowszu (rozdział III, punkt 1.3., punkt 2 i 3) wskazano na konieczność zapewnienia inwestycji w nowoczesny sprzęt, maszyny, wyposażenie oraz szkolenie w zakresie nowoczesnych technologii umożliwiających produkcję na wysokim poziomie oraz świadczenie nowoczesnych usług. Są to niezbędne działania, aby zapewnić sobie przewagę konkurencyjną oraz móc jednocześnie podkreślać społeczny aspekt ES.

⁴⁷ Ekspertyza pt. „Plan Rozwoju Ekonomii Społecznej na Mazowszu na lata 2021-2030”- opinia i rekomendacje, str. 2. Dr Michał Boni, Warszawa, 2021 r.

Wśród polityk Rady Europejskiej i Rady Unii Europejskiej znajduje się ta dotycząca transformacji cyfrowej⁴⁸. Zgodnie z nią cyfryzacja ma być pomocna w sposobie życia i pracy. Tym bardziej, że pandemia Covid-19 spowodowała, że przyspieszono prace nad transformacją technologiczną i cyfrową.

W założeniach rozwiązania cyfrowe mają sprzyjać rozwojowi edukacji, zwiększać konkurencyjność i innowacyjność, co ma przełożyć się na tworzenie miejsc pracy. Jednocześnie jest to kolejny element wpływający na poprawę życia obywateli oraz na osiągnięcie neutralności klimatycznej.

W ramach kluczowych dziedzin unijnej strategii znajdują się między innymi rozwój sztucznej inteligencji wspierającej gospodarkę, bezpieczeństwo, edukacja, zdrowie, działania na rzecz poprawy klimatu i środowiska. Dodatkowo podkreślane są sprawy związane z zapewnieniem cyberbezpieczeństwa oraz podnoszenia umiejętności cyfrowych i zadbania o edukację cyfrową.

Rekomendacja:

- Dla rozwoju sektora ES wskazane jest podążanie za nowymi technologiami i trendami technologicznymi, w tym cyfryzacją społeczeństwa. Należy dostosować działania wspierające sektor ES o ww. aspekty.

4.5. Sytuacje kryzysowe

Od początku 2020 r. epidemia koronawirusa kształtuje sytuację społeczno-ekonomiczną na świecie. Zmianie uległo funkcjonowanie wielu instytucji i podmiotów gospodarczych, w tym sektor ES. Z jednej strony każdy musiał dostosować się do nowych zasad i reguł, a czasem nawet całkowicie zmienić branżę, w której prowadził działalność gospodarczą. Również część mazowieckich PES dokonała przebranżowienia, co umożliwiło im przetrwanie trudnej sytuacji na rynku.

Jednocześnie należy podkreślić, że pandemia Covid-19 wymusza długofalową analizę stanu zdrowia społeczeństwa po pandemii, jej efektów dla rynków pracy, modeli zatrudnienia i wzorców pracy (praca zdalna, praca rotacyjna- „hybrydowa”). Przekłada się także na zmianę modelu edukacji, w tym szkoleń w ramach rozwoju sektora ES, które wykorzystują nowe technologie i cyfryzację.⁴⁹ W tych aspektach będą prowadzone bieżące analizy i dyskusje w ramach spotkań mazowieckich OWES oraz MKRES.

Wcześniejszy Plan Rozwoju Ekonomii Społecznej na Mazowszu na lata 2013–2020 nie miał opracowanych działań związanych z różnymi sytuacjami kryzysowymi. Nie było to przeszkodą w realizacji zadań, lecz wymagało elastycznych zmian i dostosowania się do nowych warunków, np. spotkania on-line, praca zdalna.

Plan opracowany na nową perspektywę 2021–2030 nie zawiera kierunkowych działań związanych z różnymi zagrożeniami oraz kataklizmami. Większość działań zawartych w dokumencie jest możliwa do realizacji w różnych formułach. Jednocześnie warto podkreślić, że w obliczu różnych sytuacji kryzysowych, działania zawarte w Planie będą wymagały szybkiej i elastycznej zmiany, a tym samym dostosowania się do nieoczekiwanych uwarunkowań.

⁴⁸Informacje w tym zakresie pochodzą z informacji dotyczącej „Cyfrowej przyszłości Europy” ze strony Komisji Europejskiej, źródło: <https://www.consilium.europa.eu/pl/policies/a-digital-future-for-europe/> [data dostępu: 8.03.2021 r.].

⁴⁹ Ekspertyza pt. „Plan Rozwoju Ekonomii Społecznej na Mazowszu na lata 2021-2030”- opinia i rekomendacje, str. 2. Dr Michał Boni, Warszawa, 2021 r.

W sytuacjach różnych kryzysów dopuszcza się modyfikację działań w Planie na rzecz działań wspierających ES. Proponowane zmiany oraz rozwiązania wymagają przedłożenia do akceptacji Zarządu Województwa Mazowieckiego.

IV. CELE

1. Cel główny

EKONOMIA SPOŁECZNA I SOLIDARNA JEST INTEGRALNYM ORAZ UGRUNTOWANYM ELEMENTEM ŻYCIA SPOŁECZNO-GOSPODARCZEGO WOJEWÓDZTWA MAZOWIECKIEGO. ZAPEWNIONA JEST SWOBODA REALIZACJI RÓŻNORODNYCH INICJATYW Z ZAKRESU EKONOMII SPOŁECZNEJ ORAZ NIEZBĘDNE I ADEKWATNE WSPARCIE W ICH PROWADZENIU.

2. Cele szczegółowe wraz z kierunkiem interwencji

1. Wzrost świadomości istnienia ES wśród mieszkańców województwa mazowieckiego.
2. Zwiększenie stabilności funkcjonowania przedsiębiorstw społecznych.
3. Poprawa dostępu do dobrej jakości usług integracyjnych.
4. Zwiększenie zaangażowania instytucji publicznych oraz organizacji pozarządowych w rozwój ES.
5. Wzmacnianie pozycji ES przez współpracę z podmiotami działającymi w jej otoczeniu: administracją publiczną, nauką i biznesem.

Poniżej w tabeli zagregowano zdiagnozowany problem z celem szczegółowym i kierunkiem interwencji.

Tabela 6. Zestawienie zdiagnozowanych problemów, celów szczegółowych wraz z kierunkami interwencji

Zdiagnozowany problem sektora ES	Cel szczegółowy	Kierunek interwencji
1. Niska świadomość istnienia ES wśród mieszkańców województwa.	1. Wzrost widoczności ES wśród mieszkańców województwa mazowieckiego.	Promocja, edukacja i informacja
2. Brak stabilności funkcjonowania PS.	2. Zwiększenie stabilności funkcjonowania PS.	Przedsiębiorstwa społeczne ⁵⁰
3. Trudny dostęp do dobrej jakości usług integracyjnych.	3. Poprawa dostępu do dobrej jakości usług integracyjnych.	Podmioty reintegracyjne ⁵¹
4. Brak zainteresowania instytucji publicznych oraz organizacji pozarządowych ES.	4. Zwiększenie zaangażowania instytucji publicznych oraz organizacji pozarządowych w rozwój ES.	Wsparcie instytucjonalne ES
5. Niewystarczający poziom współpracy ES z administracją publiczną szczebla ponadlokalnego, nauką i biznesem.	5. Wzmacnianie pozycji ES przez współpracę z podmiotami działającymi w jej otoczeniu: administracją publiczną, nauką i biznesem.	Współpraca z otoczeniem ES

Źródło: Opracowanie własne MCPS

⁵⁰ Definicja – patrz przypis nr 6.

⁵¹ Do kategorii podmiotów reintegracyjnych należą następujące podmioty: CIS, KIS, WTZ, ZAZ, ZPCh.

V. SYSTEM REALIZACJI

System realizacji Planu zawiera opis działań wraz ze wskaźnikami i rezultatami, a także harmonogram, zawierający realizatorów poszczególnych działań oraz źródła finansowania.

Działania przypisane są do poszczególnych kierunków interwencji i celów szczegółowych. W Planie przyjęto założenie, zgodnie z którym rezultaty długookresowe zostały przypisane do poszczególnych celów szczegółowych wraz ze wskaźnikami oraz ich wartościami. Wskazano także źródła danych oraz częstotliwość pomiaru. Skutkuje to większą koncentracją na oczekiwanych zmianach założonych w celach szczegółowych. Jednocześnie taki opis rezultatów upraszcza konstrukcję Planu i umożliwia prowadzenie bardziej efektywnego monitoringu oraz ewaluacji dokumentu.

Zdecydowana większość działań przewidzianych w Planie ma charakter ciągły i będzie realizowana przez cały czas trwania Planu. Z tego powodu harmonogram posiada uproszczoną formułę. Do działań przypisano także ich realizatorów oraz wskazano źródła finansowania.

1. Działania, rezultaty i wskaźniki

Po sformułowaniu celów szczegółowych wraz z kierunkiem interwencji opracowano działania, które umożliwią ich realizację. W poniższych tabelach znajdują się szczegółowe informacje dotyczące działań, rezultatów i wskaźników wraz z opisem sposobu i częstotliwości ich pomiaru. Ich realizacji

1.1. Kierunek interwencji: promocja, edukacja i informacja

Cel szczegółowy 1: Wzrost widoczności ES wśród mieszkańców województwa mazowieckiego

Rezultat długookresowy:

- ES jest rozpoznawalna wśród mieszkańców woj. mazowieckiego.

Wskaźnik rezultatu długookresowego wraz z wartościami bazowymi i docelowymi:

1. Odsetek mieszkańców woj. mazowieckiego rozpoznających PES. Wartość bazowa: b.d., wartość docelowa: 10%.
2. Liczba podmiotów zaangażowanych w propagowanie idei ES w województwie mazowieckim. Wartość bazowa: 48⁵², wartość docelowa: 98.

Źródło danych:

- Badanie ewaluacyjne (co 5 lat).

⁵² MCPS, OWES działające w 9 podregionach woj. mazowieckiego, 38 Rzeczników Ekonomii Społecznej.

Tabela 7. Szczegółowe działania w celu szczegółowym nr 1 wraz ze wskaźnikami oraz źródłami danych

Działanie	Obszar	Wskaźnik produktu	Źródło danych
1.1. Prowadzenie działań informacyjnych we współpracy z podmiotami działającymi na rzecz sektora ES	Kampania informacyjno-promocyjna	Liczba kampanii społecznych promujących ES na Mazowszu	MCPS, OWES
1.2. Promocja i wspieranie istniejących PES	Kampania informacyjno-promocyjna	Liczba targów i konkursów	MCPS, OWES
1.3. Angażowanie mediów lokalnych w promowanie ES	Kampania informacyjno-promocyjna	Liczba mediów lokalnych zaangażowanych w promowanie ES	MCPS, JST
1.4. Współpraca i promowanie działań edukacyjnych w obszarze szkolnictwa (uczelnie, SP, szkoły ponadpodstawowe, szkoły branżowe, szkoły specjalne)	Szkolnictwo / edukacja	1. spotkania o charakterze informacyjno-edukacyjnym 2. wspólne przedsięwzięcia np. targi, konkursy, konferencje, webinaria, materiały informacyjne, warsztaty, wizyty w PES, itp.	MCPS

Źródło: Opracowanie własne MCPS

Sposoby weryfikacji wskaźników:

- Lista obecności, deklaracje uczestnictwa; materiały prasowe, notatki z realizacji zadań, raporty z monitoringu mediów.

Częstotliwość pomiaru:

- Co 12 miesięcy w ramach monitoringu realizacji Planu.

1.2. Kierunek interwencji: przedsiębiorstwa społeczne

Cel szczegółowy 2: Zwiększenie stabilności funkcjonowania przedsiębiorstw społecznych

Rezultat długookresowy:

1. PS zwiększają zatrudnienie w regionie.
2. PS dysponują stabilnymi przychodami.

Wskaźnik rezultatu długookresowego wraz z wartościami bazowymi i docelowymi:

1. Liczba miejsc pracy stworzonych w PS. Wartość bazowa: Wartość bazowa: 54 (dane za 2020 r.), wartość docelowa: 1 754.
2. Wzrost wartości mediany wartości przychodów PS. Wartość bazowa: b. d., wartość docelowa: wzrost o 5% w stosunku do roku ubiegłego.

Źródło danych:

- Badanie ewaluacyjne (co 5 lat), monitoring MCPS i OWES (w ramach corocznego monitoringu realizacji Planu).

Tabela 8. Szczegółowe działania w celu szczegółowym nr 2 wraz ze wskaźnikami oraz źródłami danych

Działanie	Wskaźnik produktu	Źródło danych
2.1. Wzmacnianie i promowanie PS	Promowanie PES w mediach (wizytówki na stronie www i profilu FB)	MCPS, OWES
2.2. Działania szkoleniowe, edukacyjne i doradcze dla PES i ich otoczenia	Szkolenia oraz doradztwo dla PES i otoczenia	MCPS, OWES
2.3. Promowanie ES wśród zainteresowanych osób (twórców PS i otoczenia oraz konsumentów)	Działania informacyjne dla JST, JOPS, środowiska lokalne itp.	MCPS, OWES
2.4. Wdrożenie systemu współfinansowania dla PS wspierającego tworzenie miejsc pracy	Konkurs dla OWES	MCPS, OWES
2.5. Prowadzenie działań na rzecz wzrostu zatrudnienia w PS, , w tym poprzez zapewnienie podmiotom dostępu do nowych technologii i cyfryzacji	Promocja działań OWES i UP – udzielanie informacji, informacje kanały internetowe	MCPS, OWES, UP
2.6. Podejmowanie inicjatyw dotyczących zmian w regulacjach prawnych dotyczących ES	Badanie stanu prawnego PES, stanowiska MKRES i MCPS w tej sprawie	MCPS, OWES
2.7. Działania wspierające reintegrację społeczną w PS	Działania doradcze	MCPS, OWES
2.8. Wsparcie PS w realizacji usług społecznych	Wizyty studyjne dla PS, działania doradcze	MCPS, OWES

Źródło: Opracowanie własne MCPS

Sposoby weryfikacji wskaźników:

- Sposoby weryfikacji wskaźników: lista obecności, deklaracje uczestnictwa; materiały prasowe, notatki z realizacji zadań.

Częstotliwość pomiaru:

- Częstotliwość pomiaru: co 12 miesięcy w ramach monitoringu realizacji Planu.

1.3. Kierunek interwencji: podmioty reintegracyjne

Cel szczegółowy 3: Poprawa dostępu do dobrej jakości usług integracyjnych

Rezultat długookresowy:

1. Podmioty reintegracyjne zapewniają lepszy dostęp do usług reintegracji społecznej.
2. Podmioty reintegracyjne zapewniają efektywną reintegrację zawodową.

Wskaźnik rezultatu długookresowego wraz z wartościami bazowymi i docelowymi:

1. Liczba uczestników podmiotów reintegracyjnych, którzy przeszli ścieżkę reintegracji społecznej. Wartość bazowa: b.d., wartość docelowa: wzrost o 30 do roku ubiegłego.
2. Liczba uczestników podmiotów reintegracyjnych, którzy znaleźli zatrudnienie. Wartość bazowa: 40 (WZ, ZAZ) w 2019 r., wartość docelowa: 500 do 2030 r.

Źródło danych:

- Sprawozdawczość MRiPS, sprawozdawczość MCPS, OWES (w ramach corocznego monitoringu realizacji Planu).

Tabela 9. Szczegółowe działania w celu szczegółowym nr 3 wraz ze wskaźnikami oraz źródłami danych

Działanie	Wskaźnik produktu	Źródło danych
3.1. Edukacja i rozwój w zakresie wykorzystania zwrotnych mechanizmów finansowania przez podmioty reintegracyjne	Zakładka z informacjami o zwrotnych mechanizmach finansowania	MCPS, TISE
3.2. Wspieranie włączania PES do struktur rynkowych	<ul style="list-style-type: none"> ■ Wojewódzkie targi PES ■ Szkolenia wspierające PES na otwartym rynku gospodarki 	MCPS, OWES
3.3. Umożliwienie powstawania nowych i sprawnego funkcjonowania podmiotów reintegracyjnych.	<ul style="list-style-type: none"> ■ Działania doradcze, diagnoza lokalna ■ Liczba nowych podmiotów reintegracyjnych ■ Sieciowanie podmiotów reintegracyjnych 	MCPS, OWES
3.4. Wspieranie przez OWES podmiotów reintegracyjnych w zakresie reintegracji społecznej i zawodowej.	<ul style="list-style-type: none"> ■ Zapewnienie oferty dla podmiotów reintegracyjnych przez OWES ■ Informowanie podmiotów reintegracyjnych o możliwościach wsparcia od OWES i MCPS 	MCPS, OWES
3.5. Upowszechnianie funkcjonowania i promowanie podmiotów reintegracyjnych jako istotnego oraz efektywnego elementu lokalnej polityki społecznej (Informowanie JST w zakresie roli i znaczenia podmiotów reintegracyjnych)	Zapewnienie wsparcia doradczego	MCPS, OWES
3.6. Analiza i upowszechnianie aktualnych aktów prawnych oraz podejmowanie inicjatyw dotyczących zmian w regulacjach prawnych dotyczących ES	<ul style="list-style-type: none"> ■ Działania informacyjno-rzecznicze ■ Liczba aktów prawnych i dokumentów strategicznych z zapisami dotyczącymi podmiotów reintegracyjnych 	MCPS, JST, OWES
3.7. Wzmacnianie poprzez edukację najbliższego otoczenia uczestników podmiotów reintegracyjnych (rodzice, opiekunowie, lokalne społeczności, pracownicy placówek).	<ul style="list-style-type: none"> ■ Opracowanie założeń działań edukacyjnych w tym zakresie ■ Liczba szkoleń/spotkań 	MCPS, OWES
3.8. Wsparcie podmiotów reintegracyjnych w realizacji usług społecznych	<ul style="list-style-type: none"> ■ Działania doradcze ■ Wizyty studyjne 	MCPS, OWES
3.9. Zapewnienie wsparcia finansowego na rzecz podmiotów reintegracyjnych (m. in. bieżąca działalność, inwestycje, w tym w zakresie nowych technologii i cyfryzacji)	<ul style="list-style-type: none"> ■ Działania rzecznicze ■ Działania informacyjne 	MCPS, OWES

Źródło: Opracowanie własne MCPS

1.4. Kierunek interwencji: wsparcie instytucjonalne ekonomii społecznej

Cel szczegółowy 4: Zwiększenie zaangażowania instytucji publicznych oraz organizacji pozarządowych w rozwój ES

Rezultat długookresowy:

1. JST będą przeznaczać 2% budżetu dla PES na zlecenie świadczenia usług społecznych użyteczności publicznej i realizacji zadań publicznych w zakresie rozwoju lokalnego.
2. Zwiększenie liczby CIS, KIS, sp. socj., spółek z o. o. non profit, WTZ, ZAZ w województwie mazowieckim.

Wskaźnik rezultatu długookresowego wraz z wartościami bazowymi i docelowymi:

1. Wartość budżetu JST przeznaczona dla PES na zlecenie świadczeń usług społecznych użyteczności publicznej i realizację zadań publicznych w zakresie rozwoju lokalnego. Wartość bazowa: b.d., wartość docelowa: wzrost o 2%, osiągnięty do 2030 r.
2. Przyrost liczby CIS, KIS, sp. socj., spółek z o. o. non profit, WTZ, ZAZ w województwie mazowieckim – o 50 podmiotów.

Źródło danych:

- Sprawozdanie MCPS, OWES, JST (w ramach corocznego monitoringu realizacji Planu), badanie ewaluacyjne (co 5 lat).

Tabela 10. Szczegółowe działania w celu szczegółowym nr 4 wraz ze wskaźnikami oraz źródłami danych

Działanie	Obszar	Wskaźnik produktu	Źródło danych
4.1. Prowadzenie działań edukacyjnych, informacyjnych i rzecznictwa skierowanych do JST, w tym JOPS	Działania JST	<ul style="list-style-type: none"> ■ Działania informacyjne zakładki PES i dokumenty strategiczne ■ Szkolenia i seminaria ■ Wizyty studyjne 	MCPS, JST
4.2. Organizacja interdyscyplinarnych spotkań, seminariów i innych form wspierających współpracę pomiędzy PES i ich otoczeniem	Działania JST	Seminaria i spotkania	MCPS, JST
4.3. Wspieranie przez JST inicjatyw na rzecz ES	Działania JST	Zakładanie PES przez JST	MCPS, OWES, JST
4.4. Edukacja i promowanie społecznie odpowiedzialnych zamówień publicznych w zakresie inwestycji, zakupów i usług	Działania JST	Działania informacyjno-edukacyjne Edukacja – szkolenia	MCPS, JST
4.5. Wspieranie wystąpień poszczególnych środowisk – m.in. poprzez zaangażowanie MKRES	Działania JST	Edukacja (materiały własne) / informacja jst i instytucji otoczenia es – spotkania, szkolenia	MCPS
4.6. Patronaty MCPS i Marszałka Woj. Mazowieckiego nad działaniami związanymi z ES	Działania JST	Promowanie patronatów jako elementu wzmocnienia rangi ES	MCPS
4.7. Powoływanie i wspieranie Rzeczników Ekonomii Społecznej i Solidarnej wspierających rozwój ES w swoich środowiskach lokalnych	Działania JST	<ul style="list-style-type: none"> ■ Spotkania inicjujące ■ Liczba zawartych porozumień RESiS 	MCPS
4.8. Wspieranie rozwiązań włączających sektor ES w realizację usług społecznych	Działania JST	<ul style="list-style-type: none"> ■ Działania informacyjne ■ Działania doradcze 	MCPS, OWES
4.9. Wspieranie działań związanych z deinstytucjonalizacją z wykorzystaniem PES	Działania JST	<ul style="list-style-type: none"> ■ Działania informacyjne ■ Działania doradcze 	MCPS, OWES
4.10. Prowadzenie działań szkoleniowo-doradczych dla pracowników instytucji rynku pracy w zakresie ES	Działania UP	<ul style="list-style-type: none"> ■ Szkolenia dla pracowników IRP ■ Doradztwo w zakresie ES 	MCPS, UP

Działanie	Obszar	Wskaźnik produktu	Źródło danych
4.11. Prowadzenie działań na rzecz wzrostu zatrudnienia w PES	Działania UP	<ul style="list-style-type: none"> ■ Promocja ES – spotkania, informacje, ■ Liczba miejsc pracy 	MCPS, UP
4.12. Promocja działań OWES	Działania OWES	Informowanie o działalności OWES	MCPS, OWES
4.13. Monitorowanie funkcjonowania OWES	Działania OWES	<ul style="list-style-type: none"> ■ Monitoring funkcjonowania OWES ■ Ewaluacja OWES 	MCPS, OWES
4.14. Wypracowanie i wdrożenie mechanizmu cyklicznych spotkań i bieżącej wymiany informacji między OWES a instytucjami polityki społecznej	Działania OWES	<ul style="list-style-type: none"> ■ Organizacja spotkań z OWES ■ Platforma wymiany informacji – harmonogram spotkań, wzajemne informowanie się o działaniach 	MCPS, OWES
4.15. Prowadzenie działań profesjonalizujących kadrę szkoleniowo-doradczą OWES w obszarze ES	Działania OWES	<ul style="list-style-type: none"> ■ Szkolenia dla kadry OWES ■ Sieciowanie doradców 	MCPS, OWES
4.16. Prowadzenie działań na rzecz wzrostu zatrudnienia w PS	Działania OWES	Promocja ES – spotkania, informacje	MCPS, OWES
4.17. Monitorowanie wdrażania Planu	Koordinacja ES prowadzona przez MCPS	Funkcjonowanie MKRES, Rady Naukowej ES	MCPS
4.18. Wspieranie otoczenia sektora ES w planowaniu strategicznym w zakresie wykorzystania ES na rzecz społeczności lokalnej	Koordinacja ES prowadzona przez MCPS	<ul style="list-style-type: none"> ■ Wsparcie doradcze (seminaria) ■ Promowanie ES – pisma, materiały 	MCPS, JST
4.19. Wspieranie wystąpień poszczególnych środowisk – m.in. poprzez zaangażowanie MKRES	Koordinacja ES prowadzona przez MCPS	Działania edukacyjne (materiały własne) / informacja JST i instytucji otoczenia ES – spotkania, szkolenia	MCPS
4.20. Patronaty MCPS i Marszałka Woj. Mazowieckiego nad działaniami, związanymi z ES	Koordinacja ES prowadzona przez MCPS	Promowanie patronatów jako elementu wzmocnienia rangi ES	MCPS
4.21. Powoływanie i wspieranie Rzeczników Ekonomii Społecznej i Solidarnej wspierających rozwój ES w swoich środowiskach lokalnych	Koordinacja ES prowadzona przez MCPS	<ul style="list-style-type: none"> ■ Spotkania inicjujące ■ Liczba zawartych porozumień RESiS 	MCPS
4.22. Prowadzenie badań i analiz na poziomie regionalnym i lokalnym określających kondycję ES w regionie oraz kierunki rozwoju ES z poszanowaniem transformacji ekologicznej z wykorzystaniem nowych technologii i cyfryzacji	Działania wielosektorowe	Badanie sektora ES Analizy i dane statystyczne dotyczące sektora ES	MCPS, OWES, UP, JST
4.23. Inspirowanie nowych rozwiązań związanych z rozwojem ES, w tym działań związanych z neutralnością klimatyczną i cyfryzacją	Działania wielosektorowe	Działania informacyjne	MCPS, OWES, UP, JST

Działanie	Obszar	Wskaźnik produktu	Źródło danych
4.24. Zapewnienie stałej współpracy między podmiotami sektora ES i jego otoczeniem	Działania wielosektorowe	Spotkania, debaty	MCPS, OWES, UP, JST

Źródło: Opracowanie własne MCPS.

Sposoby weryfikacji wskaźników:

- Sposoby weryfikacji wskaźników: lista obecności, deklaracje uczestnictwa; materiały prasowe, notatki z realizacji zadań.

Częstotliwość pomiaru:

- Częstotliwość pomiaru: co 12 miesięcy w ramach monitoringu realizacji Planu.

1.5. Kierunek interwencji: współpraca z otoczeniem ES

Cel szczegółowy 5: Wzmacnianie pozycji ES przez współpracę z podmiotami działającymi w jej otoczeniu: administracją publiczną, nauką i biznesem

Rezultat długookresowy:

1. Administracja publiczna szczebla wojewódzkiego i krajowego realizują polityki publiczne z wykorzystaniem sektora ES.
2. Sektor ES rozwija się, dzięki wykorzystaniu potencjału i dorobku naukowego.
3. PES współpracują z biznesem.

Wskaźnik rezultatu długookresowego:

1. Prowadzenie cyklicznych spotkań z przedstawicielami administracji publicznej szczebla wojewódzkiego i krajowego. Wartość bazowa: 0; wartość docelowa: 10.
2. Liczba PES, w których odbywają się praktyki studenckie. Wartość bazowa: b.d., wartość docelowa: 20.
3. Liczba PES współpracujących z biznesem. Wartość bazowa: 3, wartość docelowa: 20.

Źródło danych:

- Sprawozdanie MCPS, OWES (w ramach corocznego monitoringu realizacji Planu), badanie ewaluacyjne (co 5 lat).

Tabela 11. Szczegółowe działania w celu szczegółowym nr 5 wraz ze wskaźnikami oraz źródłami danych

Działanie	Obszar	Wskaźnik produktu	Źródło danych
5.1. Wspieranie PES w zakresie ich udziału w targach biznesowych	Biznes	Wspieranie inicjatyw PES (np. udział w targach biznesowych/ branżowych) – np. 2 rocznie	MCPS
5.2. Promocja i wsparcie tworzenia trójsektorowych partnerstw lokalnych	Biznes	- nadawanie MMES firmie odpowiedzialnej społecznie - szkolenia/wizyty studyjne/spotkania/targi dla przedstawicieli PES	MCPS

Działanie	Obszar	Wskaźnik produktu	Źródło danych
5.3. Prowadzenie badań i monitoringu w zakresie określenia potrzeb/oczekiwań między biznesem a PES	Biznes	<ul style="list-style-type: none"> ■ Prowadzenie monitoringu (1 raz w roku) ■ Prowadzenie badań (1 raz na 2 lata) 	MCPS
5.4. Inicjowanie współpracy między biznesem a PES	Biznes	Nawiązywanie współpracy na linii PES-biznes (promocja, informacja, edukacja, mentoring, współpraca – produkty o charakterze informacyjno-edukacyjnym; spotkania inicjujące współpracę	MCPS
5.5. Włączenie ES w proces kształcenia studentów	Nauka	Współpraca z uczelniami wyższymi – pisma, spotkania, włączenie ES w programy studiów, współpraca badawcza, partnerstwo w zakresie praktyk, prac naukowych	MCPS
5.6. Stały dialog z przedstawicielami administracji publicznej na rzecz rozwoju ES	Administracja publiczna	<ul style="list-style-type: none"> ■ Spotkania, debata ■ Nawiązywanie współpracy z różnymi podmiotami adm. publ. 	MCPS, OWES

Źródło: Opracowanie własne MCPS.

2. Harmonogram, realizatorzy i źródła finansowania

W poniższej tabeli zawarte są działania wraz ze wskazaniem źródeł finansowania. Odznaczono także okres realizacji poszczególnych działań.

Cel nr 1 – Wzrost widoczności ES wśród mieszkańców województwa mazowieckiego

Tabela 12. Harmonogram realizacji działań wraz z realizatorami i budżetem dla celu nr 1

Działanie	Obszar	Podmioty realizujące	Budżet i źródła finansowania	Harmonogram
1.1. Prowadzenie działań informacyjnych we współpracy z podmiotami działającymi na rzecz sektora ES	Kampania informacyjno-promocyjna	MCPS, OWES	środki unijne, środki własne Samorządu WM	Działanie ciągle 2021–2030
1.2. Promocja i wspieranie istniejących PES	Kampania informacyjno-promocyjna	MCPS, OWES	środki unijne, środki własne Samorządu WM	Działanie ciągle 2021–2030
1.3. Angażowanie mediów lokalnych w promowanie ES	Kampania informacyjno-promocyjna	MCPS, JST	środki unijne, środki własne Samorządu WM	Działanie ciągle 2021–2030
1.4. Współpraca i promowanie działań edukacyjnych w obszarze szkolnictwa (uczelnie, SP, szkoły ponadpodstawowe)	Szkolnictwo / edukacja	MCPS	środki unijne, środki własne Samorządu WM	Działanie ciągle 2021–2030

Źródło: Opracowanie własne MCPS.

Cel nr 2 – Zwiększenie stabilności funkcjonowania przedsiębiorstw społecznych

Tabela 13. Harmonogram realizacji działań wraz z realizatorami i budżetem dla celu nr 2

Działanie	Podmioty realizujące	Budżet i źródła finansowania	Harmonogram
2.1. Wzmacnianie i promowanie PES	MCPS, OWES	środki unijne, środki własne Samorządu WM	Działanie ciągłe 2021–2030
2.2. Działania szkoleniowe, edukacyjne i doradcze dla PES i ich otoczenia	MCPS, OWES	środki unijne, środki własne Samorządu WM	Działanie ciągłe 2021–2030
2.3. Promowanie ES wśród zainteresowanych osób (twórców PES i otoczenia)	MCPS, OWES	środki unijne, środki własne Samorządu WM	Działanie ciągłe 2021–2030
2.4. Wdrożenie systemu współfinansowania dla PES wspierającego tworzenie miejsc pracy	MCPS, OWES	środki unijne, środki własne Samorządu WM	Działanie ciągłe 2021–2030
2.5. Prowadzenie działań na rzecz wzrostu zatrudnienia w PS	MCPS, OWES, UP	środki unijne, środki własne Samorządu WM	Działanie ciągłe 2021–2030
2.6. Podejmowanie inicjatyw dotyczących zmian w regulacjach prawnych dotyczących ES	MCPS, OWES	środki unijne, środki własne Samorządu WM	Działanie ciągłe 2021–2030
2.7. Działania wspierające reintegrację społeczną w PS	MCPS, OWES	środki unijne, środki własne Samorządu WM	Działanie ciągłe 2021–2030
2.8. Wsparcie PS w realizacji usług społecznych	MCPS, OWES	środki unijne, środki własne Samorządu WM	Działanie ciągłe 2021–2030

Źródło: Opracowanie własne MCPS.

Cel nr 3 – Poprawa dostępu do dobrej jakości usług integracyjnych

Tabela 14. Harmonogram realizacji działań wraz z realizatorami i budżetem dla celu nr 3

Działanie	Podmioty realizujące	Budżet i źródła finansowania	Harmonogram
3.1. Edukacja i rozwój w zakresie wykorzystania zwrotnych mechanizmów finansowania przez podmioty reintegracyjne	MCPS, TISSE	środki unijne, środki własne Samorządu WM	Działanie ciągłe 2021–2030
3.2. Wspieranie włączania PES do struktur rynkowych	MCPS, OWES	środki unijne, środki własne Samorządu WM	Działanie ciągłe 2021–2030
3.3. Umożliwienie powstawania nowych i sprawnego funkcjonowania podmiotów reintegracyjnych.	MCPS, OWES	środki unijne, środki własne Samorządu WM	Działanie ciągłe 2021–2030
3.4. Wspieranie przez OWES podmiotów reintegracyjnych w zakresie reintegracji społecznej i zawodowej.	MCPS, OWES	środki unijne, środki własne Samorządu WM	Działanie ciągłe 2021–2030
3.5. Upowszechnianie funkcjonowania i promowanie podmiotów reintegracyjnych jako istotnego oraz efektywnego elementu lokalnej polityki społecznej (Informowanie JST w zakresie roli i znaczenia podmiotów reintegracyjnych)	MCPS, OWES	środki unijne, środki własne Samorządu WM	Działanie ciągłe 2021–2030
3.6. Analiza i upowszechnianie aktualnych aktów prawnych oraz podejmowanie inicjatyw dotyczących zmian w regulacjach prawnych dotyczących ES	MCPS, JST, OWES	środki unijne, środki własne Samorządu WM	Działanie ciągłe 2021–2030

Działanie	Podmioty realizujące	Budżet i źródła finansowania	Harmonogram
3.7. Wzmacnianie poprzez edukację najbliższego otoczenia uczestników podmiotów reintegracyjnych (rodzice, opiekunowie, lokalne społeczności, pracownicy placówek).	MCPS, OWES	środki unijne, środki własne Samorządu WM	Działanie ciągłe 2021–2030
3.8. Wsparcie podmiotów reintegracyjnych w realizacji usług społecznych	MCPS, OWES	środki unijne, środki własne Samorządu WM	Działanie ciągłe 2021–2030
3.9. Zapewnienie wsparcia finansowego na rzecz podmiotów reintegracyjnych (m. in. bieżąca działalność, inwestycje)	MCPS, OWES	środki unijne, środki własne Samorządu WM	Działanie ciągłe 2021–2030

Źródło: Opracowanie własne MCPS.

Cel nr 4 – Zwiększenie zaangażowania instytucji publicznych oraz organizacji pozarządowych w rozwój ES

Tabela 15. Harmonogram realizacji działań wraz z realizatorami i budżetem dla celu nr 4

Działanie	Obszar	Podmioty realizujące	Budżet i źródła finansowania	Harmonogram
4.1. Prowadzenie działań edukacyjnych, informacyjnych i rzecznictwa skierowanych do JST, w tym JOPS	Działania JST	MCPS, JST	środki unijne, środki własne Samorządu WM, środki własne JST	Działanie ciągłe 2021–2030
4.2. Organizacja interdyscyplinarnych spotkań, seminariów i innych form wspierających współpracę pomiędzy PES i ich otoczeniem	Działania JST	MCPS, JST	środki unijne, środki własne Samorządu WM, środki własne JST	Działanie ciągłe 2021–2030
4.3. Wspieranie przez JST inicjatyw na rzecz ES	Działania JST	MCPS, JST	środki unijne, środki własne Samorządu WM, środki własne JST	Działanie ciągłe 2021–2030
4.4. Edukacja i promowanie społecznie odpowiedzialnych zamówień publicznych w zakresie inwestycji, zakupów i usług	Działania JST	MCPS, JST	środki unijne, środki własne Samorządu WM, środki własne JST	Działanie ciągłe 2021–2030
4.5. Wspieranie wystąpień poszczególnych środowisk – m.in. poprzez zaangażowanie MKRES	Działania JST	MCPS	środki unijne, środki własne Samorządu WM	Działanie ciągłe 2021–2030
4.6. Patronaty MCPS i Marszałka Woj. Mazowieckiego nad działaniami, związanymi z ES	Działania JST	MCPS	środki unijne, środki własne Samorządu WM	Działanie ciągłe 2021–2030
4.7. Powoływanie i wspieranie Rzeczników Ekonomii Społecznej i Solidarnej wspierających rozwój ES w swoich środowiskach lokalnych	Działania JST	MCPS	środki unijne, środki własne Samorządu WM	Działanie ciągłe 2021–2030

Działanie	Obszar	Podmioty realizujące	Budżet i źródła finansowania	Harmonogram
4.8. Wspieranie rozwiązań włączających sektor ES w realizację usług społecznych	Działania JST	MCPS, OWES	środki unijne, środki własne Samorządu WM	Działanie ciągle 2021–2030
4.9. Wspieranie działań związanych z deinstytucjonalizacją z wykorzystaniem PES	Działania JST	MCPS, OWES	środki unijne, środki własne Samorządu WM	Działanie ciągle 2021–2030
4.10. Prowadzenie działań szkoleniowo-doradczych dla pracowników instytucji rynku pracy w zakresie ES	Działania UP	MCPS, UP	środki unijne, środki własne Samorządu WM, środki własne UP	Działanie ciągle 2021–2030
4.11. Prowadzenie działań na rzecz wzrostu zatrudnienia w PS	Działania UP	MCPS, UP	środki unijne, środki własne Samorządu WM, środki własne UP	Działanie ciągle 2021–2030
4.12. Promocja działań OWES	Działania OWES	MCPS, OWES	środki unijne, środki własne Samorządu WM	Działanie ciągle 2021–2030
4.13. Monitorowanie funkcjonowania OWES	Działania OWES	MCPS, OWES	środki unijne, środki własne Samorządu WM	2022, 2024, 2026, 2028, 2030
4.14. Wypracowanie i wdrożenie mechanizmu cyklicznych spotkań i bieżącej wymiany informacji między OWES a instytucjami polityki społecznej	Działania OWES	MCPS, OWES	środki unijne, środki własne Samorządu WM JST	Działanie ciągle 2021–2030
4.15. Prowadzenie działań profesjonalizujących kadre szkoleniowo-doradczą OWES w obszarze ES	Działania OWES	MCPS, OWES	środki unijne, środki własne Samorządu WM	Działanie ciągle 2021–2030
4.16. Prowadzenie działań na rzecz wzrostu zatrudnienia w PS	Działania OWES	MCPS, OWES	środki unijne, środki własne Samorządu WM	Działanie ciągle 2021–2030
4.17. Koordynacja wdrażania przedsięwzięć Planu przez MCPS	Koordynacja ES prowadzona przez MCPS	MCPS	środki unijne, środki własne Samorządu WM	Działanie ciągle 2021–2030
4.18. Wspieranie samorządów w planowaniu strategicznym w zakresie wykorzystania ES na rzecz społeczności lokalnej	Koordynacja ES prowadzona przez MCPS	MCPS, JST	środki unijne, środki własne Samorządu WM	Działanie ciągle 2021–2030
4.19. Wspieranie wystąpień poszczególnych środowisk – m.in. poprzez zaangażowanie MKRES	Koordynacja ES prowadzona przez MCPS	MCPS	środki unijne, środki własne Samorządu WM	Działanie ciągle 2021–2030
4.20. Patronaty MCPS i Marszałka Woj. Mazowieckiego nad działaniami, związanymi z ES	Koordynacja ES prowadzona przez MCPS	MCPS	środki unijne, środki własne Samorządu WM	Działanie ciągle 2021–2030

Działanie	Obszar	Podmioty realizujące	Budżet i źródła finansowania	Harmonogram
4.21. Powoływanie i wspieranie Rzeczników Ekonomii Społecznej i Solidarnej wspierających rozwój ES w swoich środowiskach lokalnych	Koordinacja ES prowadzona przez MCPS	MCPS	środki unijne, środki własne Samorządu WM	Działanie ciągle 2021–2030
4.22. Prowadzenie badań i analiz na poziomie regionalnym i lokalnym określających kondycję ES w regionie	Łączny obszar	MCPS, OWES, UP, JST	środki unijne, środki własne Samorządu WM	Działanie ciągle 2021–2030
4.23. Inspirowanie nowych rozwiązań związanych z rozwojem ES	Łączny obszar	MCPS, OWES	środki unijne, środki własne Samorządu WM	Działanie ciągle 2021–2030
4.24. Zapewnienie stałej współpracy między podmiotami sektora ES i jego otoczeniem	Łączny obszar	MCPS, OWES	środki unijne, środki własne Samorządu WM	Działanie ciągle 2021–2030

Źródło: Opracowanie własne MCPS.

Cel nr 5 – Wzmacnianie pozycji ES przez współpracę z podmiotami działającymi w jej otoczeniu: administracją publiczną, nauką i biznesem

Tabela 16. Harmonogram realizacji działań wraz z realizatorami i budżetem dla celu nr 5

Działanie	Obszar	Podmioty realizujące	Budżet i źródła finansowania	Harmonogram
5.1. Wspieranie PES w zakresie ich udziału w targach biznesowych	Biznes	MCPS	środki unijne, środki własne Samorządu WM	Działanie ciągle 2021–2030
5.2. Promocja i wsparcie tworzenia trójsektorowych partnerstw lokalnych	Biznes	MCPS	środki unijne, środki własne Samorządu WM	Działanie ciągle 2021–2030
5.3. Prowadzenie badań i monitoringu w zakresie określenia potrzeb/ oczekiwań między biznesem a PES	Biznes	MCPS	środki unijne, środki własne Samorządu WM	Działanie ciągle 2021–2030
5.4. Inicjowanie współpracy między biznesem a PES	Biznes	MCPS	środki unijne, środki własne Samorządu WM	Działanie ciągle 2021–2030
5.5. Włączenie ekonomii społecznej w proces kształcenia studentów	Nauka	MCPS	środki unijne, środki własne Samorządu WM	Działanie ciągle 2021–2030
5.6. Stały dialog z przedstawicielami administracji publicznej na rzecz rozwoju ES	Administracja publiczna	MCPS, OWES	środki unijne, środki własne Samorządu WM	Działanie ciągle 2021–2030

Źródło: Opracowanie własne MCPS.

VI. MONITORING I EWALUACJA

Niezbędnym elementem Planu są zapisy o monitoringu i ewaluacji dokumentu strategicznego. Będą one realizowane zgodnie z poniższymi zapisami.

Procesowi przygotowywania Planu towarzyszyła dyskusja grup roboczych, która pokazała konieczność bieżącego namysłu zarówno nad celami, jak i przyjętymi narzędziami realizacji planu. Katalog planowanych działań nie jest zamknięty i wraz z upływem czasu musi być stale poddawany dyskusji i przeglądowi. Wynika to z dwóch czynników:

- zmieniającej się sytuacji i natężenia występowania zjawisk społecznych, na które odpowiedzią jest ES, oraz
- długiego okresu planowania, obejmującego przynajmniej dwie perspektywy finansowe Unii Europejskiej oraz ewentualne zmiany w dokumentach programowych i ustawodawstwie krajowym w zakresie polityki społecznej.

Monitoring i ewaluacja, dla swojej użyteczności i skuteczności muszą brać te dwie kwestie pod uwagę w całym okresie programowania. To te elementy dostarczą materiału do dyskusji i właściwego modyfikowania realizowanych działań.

1.1. Monitoring

Jednym z niezbędnych elementów dokumentu strategicznego jest zaplanowanie sposobu wdrażania planu, a następnie jego monitorowania. Wykonywanie poszczególnych działań oraz osiągnięcie zakładanych wskaźników wymaga systematycznej obserwacji oraz oceny pozytywnych i negatywnych aspektów na nie wpływających. Wnioski z przeprowadzonych monitoringów powinny być wykorzystane jako uzasadnienie do sporządzenia niezbędnej aktualizacji „Planu”.

Monitoring Planu będzie prowadzony corocznie w I kwartale. Sprawozdanie z monitoringu będzie przedstawione MKRES i Zarządowi Województwa Mazowieckiego w II kwartale danego roku, a następnie zostanie opublikowane na stronie internetowej MCPS.

Zbieranie danych potrzebnych do sporządzenia sprawozdania z monitoringu będzie realizowane w oparciu o analizę danych zastanych, badania, analizy i ekspertyzy oraz poprzez ankiety badawcze, kierowane do JST, UP, OWES i operatora finansowego, świadczącego wsparcie dla sektora ES.

Zgodnie z założeniami Planu corocznie będą weryfikowane wybrane rezultaty długookresowe wraz z ich wskaźnikami. Pozostałe rezultaty podlegają badaniu ewaluacyjnemu. Analizowane będą również działania i wskaźniki wszystkich celów szczegółowych Planu.

1.2. Ewaluacja częściowa i końcowa

Skuteczność realizacji strategii zależy od systematycznego monitoringu zjawisk i problemów społecznych występujących na określonym terytorium. Celem ewaluacji jest określenie adekwatności i stopnia osiągniętych celów w oparciu o cztery kryteria:

efektywności, skuteczności, użyteczności, trafności i trwałości. Wspomniane kryteria są rozumiane w następujących sposób⁵³:

- skuteczność, czyli ocena osiągniętych celów Planu, poprzez podsumowanie sukcesów i porażek w prowadzonych działaniach. Ocenie podlega stopień realizacji efektów poprzez weryfikację wskaźników;
- efektywność, czyli ocena które działania mogły zostać osiągnięte mniejszym kosztem lub dlaczego wymagały większych nakładów;
- użyteczność, czyli na ile założone i osiągnięte efekty (oraz te zrealizowane mimo, że nieplanowane) są spójne z wyzwaniem społeczno-gospodarczymi, oczekiwaniami różnych interesariuszy;
- trwałość, czyli czy efekty będą trwale wpływać na założone obszary i przez ile będą utrzymywać się po zakończeniu określonego działania;
- trafność, czyli w jakim stopniu przyjęte cele Planu odpowiadają zidentyfikowanym problemom w obszarze objętym Planem i realnym potrzebom sektora ES⁵⁴.

Ewaluacja Planu stanowi proces oceny stopnia realizacji zaplanowanych celów: głównego i szczegółowych wraz z osiągniętymi rezultatami. Umożliwi to skoncentrowanie się na najważniejszych aspektach interwencji.

Ewaluacja częściowa i końcowa zostanie zlecona firmie zewnętrznej. Pierwsza ewaluacja planowana jest po 5 latach trwania Planu. Kolejna ewaluacja wykonana zostanie na koniec obowiązywania dokumentu. W przypadku zaleceń wynikających z monitoringu Planu oraz rekomendacji zgłoszonych przez MKRES może być konieczne przeprowadzenie ewaluacji częściowej w innym terminie. Tym samym dopuszcza się większą liczbę badań ewaluacyjnych.

Realizacja badań ewaluacyjnych zależy od posiadanych środków finansowych na ten cel.

⁵³ Model tworzenia regionalnych programów rozwoju społecznego, Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Krakowie, str. 53, źródło: <https://www.rops.krakow.pl/publikacje/inne-wydawnictwa/model-tworzenia-regionalnych-programow-ekonomii-spolecznej-212.html> [data dostępu: 22.10.2020 r.].

⁵⁴ O ewaluacji, artykuł ze strony Polskiego Towarzystwa Ewaluacyjnego, źródło: <http://pte.org.pl/o-ewaluacji/> [data dostępu: 23.10.2020 r.].

VII. PODSUMOWANIE

Plan był opracowany od listopada 2019 r. do lutego 2021 r. W tym czasie rozpoczęła się epidemia koronawirusa, która spowodowała duże wahanie w sytuacji gospodarczej Polski i całego świata. Mimo, że w tej sytuacji trudno planować działania w dłuższej perspektywie czasowej, to wyznaczono kierunki rozwoju oraz zaplanowano działania na rzecz mazowieckiej ES na okres najbliższych 10 lat. W dokumencie zawarto zapisy, które umożliwiają elastyczne planowanie poszczególnych działań. Jest to niezbędne, aby dynamicznie reagować na różne wydarzenia oraz zmieniające się potrzeby sektora ES.

Mamy nadzieję, że zgodnie z zapisaną wizją ES, stanie się ona istotnym narzędziem do odpowiadania na nadchodzące wyzwania w zakresie zapotrzebowania na usługi społeczne, integrację społeczną i zawodową osób zagrożonych wykluczeniem, a także przez zakorzenienie we wspólnotach lokalnych. Tym samym w ES nieustannie liczy się człowiek.

Proces tworzenia Planu to proces, w który zaangażowane było wiele osób – członkowie MKRES, Zespołu ds. Planu, zewnętrzni eksperci oraz pracownicy MCPS. Kolejnymi współtwórcami byli wszyscy, którzy zgłosili do niego uwagi w trakcie konsultacji społecznych. W tym miejscu chcemy złożyć sobie wzajemne gratulacje i podziękowania.

Jednocześnie zachęcamy:

- przedstawicieli administracji samorządowej do wykorzystywania Planu w swojej pracy na rzecz rozwoju mazowieckiej ES;
- pracowników OWES do współpracy i podejmowanie wspólnych działań na rzecz rozwoju PES;
- pracowników PES do:
 - wskazywania Planu jako podstawy, na której lokalny samorząd może oprzeć swoją politykę społeczną wspierającą sektor ES;
 - bieżącego wskazywania uwag i wniosków, które mogą pomóc w prowadzeniu działalności gospodarczo-społecznej, a jednocześnie wpisują się w działalność rzeczniczą prowadzoną przez instytucje wspierające ES na Mazowszu;
- osoby zagrożone wykluczeniem społecznym do uczestnictwa w podmiotach reintegracyjnych oraz do podjęcia pracy w PS. ES pomogła już wielu osobom w podniesieniu swoich kompetencji i odnalezieniu swojej ścieżki zawodowej.

Informacje bieżące umieszczone są na profilu facebook MCPS:

- FB/ekonomiaspolecznanamazowszu
oraz profilach poszczególnych OWES-ów:
 - FB/OWESMazowskaPlockiego;
 - FB/mazowieckiOWES/;
 - FB /SiedleckiOWES/;
 - fb.com/fundacjafise;
 - fb.com/stowarzyszenieboris;
 - fb.com/FRSOpl.

Dane dotyczące PES, publikacje, badania, ekspertyzy, oferta wsparcia oraz inne informacje dostępne są na stronie MCPS: www.mcps.com.pl – zakładka „ekonomia społeczna” oraz OWES-ów:

- <http://owes.eu/>;

- <https://owes.warszawa.pl/> – www.fise.org.pl, www.boris.org.pl, www.frso.pl;
- <https://mowes.pl/>.

VIII. SPIS TABEL I WYKRESÓW

Tabele:

Tabela 1. Stan liczbowy sektora ES w latach 2015-2020.....	15
Tabela 2. Rekomendacje po rozdziale „Sektor ES i jego otoczenie”	23
Tabela 3. Rekomendacje dot. rozdziału „Osoby tworzące sektor ES”	27
Tabela 4. Rekomendacje po rozdziale „Problemy i wyzwania ekonomii społecznej”.....	32
Tabela 5. Wybrane usługi użyteczności publicznej organizowane przez JST wg trybu ich realizacji.	38
Tabela 6. Zestawienie zdiagnozowanych problemów, celów szczegółowych wraz z kierunkami interwencji	42
Tabela 7. Szczegółowe działania w celu szczegółowym nr 1 wraz ze wskaźnikami oraz źródłami danych	44
Tabela 8. Szczegółowe działania w celu szczegółowym nr 2 wraz ze wskaźnikami oraz źródłami danych	45
Tabela 9. Szczegółowe działania w celu szczegółowym nr 3 wraz ze wskaźnikami oraz źródłami danych	46
Tabela 10. Szczegółowe działania w celu szczegółowym nr 4 wraz ze wskaźnikami oraz źródłami danych	47
Tabela 11. Szczegółowe działania w celu szczegółowym nr 5 wraz ze wskaźnikami oraz źródłami danych	49
Tabela 12. Harmonogram realizacji działań wraz z realizatorami i budżetem dla Celu nr 1. .	50
Tabela 13. Harmonogram realizacji działań wraz z realizatorami i budżetem dla Celu nr 2. .	51
Tabela 14. Harmonogram realizacji działań wraz z realizatorami i budżetem dla Celu nr 3. .	51
Tabela 15. Harmonogram realizacji działań wraz z realizatorami i budżetem dla Celu nr 4. .	52
Tabela 16. Harmonogram realizacji działań wraz z realizatorami i budżetem dla Celu nr 5. .	54

Rysunki:

Rysunek 1. „Drzewo problemów” mazowieckiej ES.	36
---	----

Mapy:

Mapa 1. Centra integracji społecznej według województw w 2019 r.	16
Mapa 2. Zakłady aktywności zawodowej według województw w 2019 r.	17
Mapa 3. Spółdzielnie socjalne według województw w 2019 r.	17
Mapa 4. Kluby integracji społecznej według województw w 2019 r.	18
Mapa 5. Warsztaty terapii zawodowej według województw w 2019 r.	18